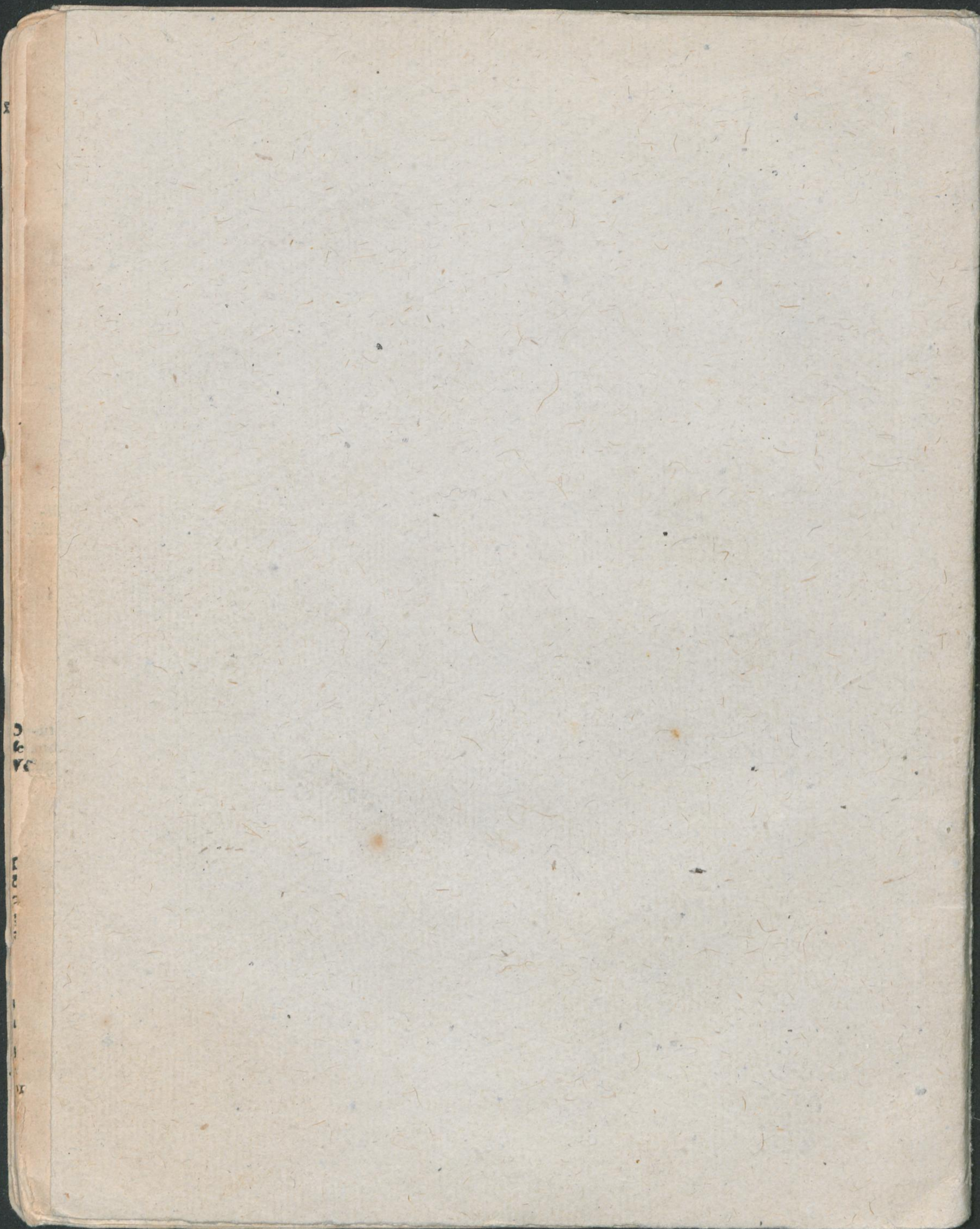

PROEVE
Van de Heydelberghsche Catechismo/ omme te verstaan

Of die voort gecomen is uyte Godlijcke Schrift/ dan uyt het menschelijcke vernuft. Wtgheghe-ven tot allemans voordeel ende waar-schouwinghe door

D. V. Coornhert.

Deut. 11. 18. 19.

So neemt nu dese woorden ter herten ende in uwe zielen, ende bindet die tot een teecken op uwe handen, op dat sy zijn een denckteecken voor uwen ooghen. Ende leertse uwe kinderen, op dat sy daar op trachten, als ghy in uwen huyse sit.

1. *Corinth*. 4. 4.

En wilt nyet oordeelen voor den tijdt.

1. *Thes*. 5. 21.

Proevet alles, ende behoudt dat goedt is.

Na de Copie ghedruckt inden Jare ons Heeren 1582.

Den Edelen vermoghenden Hoochachtbaren ende voorſienigen Heeren Ghecommitteerden inde vergadering der Staten van Hollant/ wert ghewenſcht in Religions ſaken een Salomoniſche wijſheyt/ om te oordelen/ welck daar zy de rechte moeder/ door der ſelver

Dienſtwillighe Coornhert.

INde vergaderinghen der menſchen vindtmen gheen ding ſo goedt/ ten mach metter tijt ſulcx verargen/ dat het beteringhe behoeft/ dat blijckt aande Apoſtoliſche kercke ſelve: Die was oprecht eñ ſuyver inde leere: Daar in quamen oock/ inder Apoſtolen tijden al wolven/ ja Antichriſten. Deſe brachten inde kercke een ſchadelijck verderf/ 'twelck grootelijck aanwies met aanwas van tijde. Sulcx is oock wel ghemerckt by veele vande ouden/ ende onder die ſelven oock de alder-Catholijcxte/ als Gregorius/ Bernardus ende andere ſoodanighe meer. Waar na 'tquade ſoo merckelijck wert vermeert inde kercke/ dat oock de boeren (na 'tſpreeckwoordt) dat conden mercken. 'tWelck nochtans des kercx Voochden ſo weynigh wildē mercken/ dat ſy oock (als ſy nu aldermeeſt beriſpelijck waren) niemants beriſpen meer en wilden lijden: maar den beriſpers haarder grover dolinghen het zwaert/ den ſtrick ende de vlammen ſoo jammerlijck als onſchuldelijck deden lijden/ tot dat haar bloedighe tyrannije/ des volcx goedighe ghedult overwan. Doe wierp de verſtoorde heffe den bodem van't vat daar henen. Dat ghevalt ghemeenlijck int laetſte metten verdoolden/ als ſy door grouwelijck ontſich hen ſelf benemen de eenighe hope van beteringhe/ te weten het vry ende waarachtich beriſpen. Want de menſche is gheen alwetende God/ ende mach daaromme dolen. Welck vruchtbaar/ nut/ ja noodigh beriſpen/ ghemeenlijck wert uyt ghe'weert onder eenen goeden/ maar valſchen ſchijn/ namentlijck om 'tverſtooren vanden uyterlijcken kercken-vrede wech te nemen. Rechts of die Leeraars in dat ampt waren beſtelt/ nyet om wackerlijck te ſtrijden teghen den Ketteren/ maar om weeldelijck te ruſten in welluſtigheyden des buycx. Over ſulck grouwelijck ontſich ende ſtraffe teghen het beriſpen vande kenlijcke dolinghen hebben wy veel al hooghlijck gheclaaght. Alſoo wy tſelve hielden (ſoo't oock inder waarheydt is) voor een onlijdelijcke tyrannie ende godtloſe dwang inden conſcientien. Deſen dwang beſchildert de Heere van Pleſſy meeſterlijck in ſijn tractaet vande kercke. Want daar ghelijckt hy den beriſper vande ghebreken der kercken by eenen/ die ſiende int heymelijck in een ſtede een brandt aangaan/ of den vyandt opten wallen climmen/ brandt of alarme roept: ende daarom vande Overheydt dier ſteden nyet alleen nyet bedanckt/ maar ghedreycht of miſhandelt wort: ende ſeyt daar by dat ſulcke Overheydt te houden zijn voor luyden/ die metten vyanden heymelijck beſtant hebben. Wat nu by den ouden is gheſchiedt/ dat mach oock by ons gheſchieden/ Ja het ſal gheſchieden ſpoedelijck/ voorhoedtmens in Godes name nyet ſpoedelijck ende voorſichtelijck/ daar mede/ datmen op't hooghſte

Nota.

vermijdet

vermÿdet in sulck verbodt van noodtlÿcke ende nutte berispingen der ou-
den voerstappen na te volghen. Want de jonghen zÿn so wel menschen als
de ouden waren: ende moghen daarom so wel dolen/ als de ouden gedoolt
hebben. So behoeven dan oock de jonghen mede rechte vrunden / welcker
berispelÿcke wonden / hen nutter zÿn/ dan der vyanden pluymstrÿckerich
cussen ende lecken. Soodanigh vrundt mach hy de kercke verstrecken/ die
de kercke sÿnre tÿden ondersoeckt/ of sy inde leere ende anders oock houdt
de ghedaante vande Apostolische kercke. Dese bevindende dat sy daar af
is gheweken/berispt den Hoochden der selver kercken/ende so die daar na
nyet en willen luysteren/waarschout hy anderē voor sulcken kercke. Sulcx
schrÿven de Predicanten tot Delft dat Luther ende Zwinghel ghedaan
hebben in haren tÿden / ende dat oock elck Christen mensche schuldigh is
sulcx te doene. Nu houde ick my door des Heeren ghenade oock voor een
Christen mensche. Oock sie ick met open ooghen dat de kercke / die haar
noemt Ghereformeerde/afgheweken is vande Apostolische leere/ende dat
in hoofsaken. Derhalvē ick doende dat elck Christen schuldigh is te doen/
hebbe den Hoofden vande voorsz kercken tot Delft daar af vermaant in
Augusto anno 1579. ende my selve aangeboden te bewÿsen dat haar Ca-
techismus oock inne heeft menschen leere. Welcke Hoofden in plaatse van
berept te zÿn om teghen yeghelÿck redene te gheven van haren gheloove/
hebben sulcx spottelÿck veracht/ my ghedreycht met d'Overheyts macht/
ende my meer schamperlÿck dan Christelÿck 'tselve afgheslaghen / soo de
onderteeckeninghen Arnoldi ende Donteclocr noch by my wesende mo-
ghen betuyghen. Derhalven ick verstaande voor alsdoe gedaan te hebben
'tghene ick doe schuldigh was te doene voorts sweech/ verwachtende met
opmercken waar henen der Predicanten doen sich soude strecken / dit sie
ick nu te strecken om alleen in geloovens saken over allen anderen te ghe-
bieden/ende sich selfs Heeren te maken over elck mans gheloove. Want sy
met haar opentlÿck schrÿven in druck te kennen gheven / dat henluyden
mishaaght de vryheyt / dat elck soude moghen ghelooven dat hem believt.
Salmen dan (gaat haar voornemen voort) oock yet anders moeten ghe-
looven/ dan dat dese nieuwe Heeren des gheloofs wel sal ghelieven ? daar
toe streckt oock henluyder voornemen met het verbodt van alle andere/
ende invoeringhe van henluyder Catechismum alleen inden ghemeenen
scholen. D'anderen souden haast volghen. Welck henluyder voornemen so
inden dwanghe des gheloofs / als int vergiften vande teedere verstanden
der jonckheyt/ ick nyet minder/ maar veel meerder schadelÿck hebbe ghe-
acht / dan een vyantlÿcke inval ofte verderflÿcke brant in een goede Ste-
de. Alsoo achte icx nu tÿdt/of anders nemmermeer/daar teghen brandt of
alarme te roepen/tot waarschouwinghe vande Politique Overheyt ende
ondersaten / teghen desen smokenden brandt ende heymelÿcken inval der
vyanden inder kercke. Als die gheen reden en hadde tot hope van eeni-
ghen vrucht meer te moghen doen by den voorsz kerckelÿcken luyden of
Predicanten/ met mÿn schrÿven ofte vermanen. Welck mÿn doen ten ge-
meenen besten streckende in d'alderbeste ende noodighste saken/ ick niet en
mach ghelooven my qualÿck afghenomen te moghen worden: als die in
desen ghebruycke de vryheyt in geloovens saken / wesende wel een vande
wenschelÿcxte vruchten by ons door't schadelÿck ende bloedigh oorloch in
den Nederlanden verworven zÿnde : welcke vryheydt onder ander oock
daar

daar in bestaat / datmen in saken des gheloofs bescheydelÿck ende vry-
moedelÿck sonder vreese van straffe / tot nut van sÿnen even-naasten / de
waarheyt mach uytspreken. Dit doe ick hier nu met ghetrouwer ernst /
nyet alleen aan allen ghemeenen Landtsaten / maar oock mede aan u mÿ-
nen E. vermoghenden ende voorsienighen Heeren selve: op hope of der
selver Godvruchtighe wÿsheyt gheraatsaam mochten vinden in desen al-
der wichtichstē sake niet voort te varen metten oordeele (swÿge met d'exe-
cutie voort oordeel) voort volle verhoor van d'ander partÿe die ick my be-
kenne te wesen / teghen den voorghemelden Catechismum ende teghen al-
len den ghenen diese voor oprecht willen verantwoorden. Bereyt zÿnde / so
dit mÿn cort geschrift nyet en vernoeght / om V. E. het oordeel wat te doen
op schuyven / ende soomen my wil ghehoor verleenen (nyet voor eenighe
partÿdighe Commissarisen / welcker rappoort weynigh is te betrouwen /
maar voor V. E. ooren selve / dient oock alles aangaat) my breeder daar
op teghen den voorstanders deses Catechismi te verclaren. Op dat im-
mers in soo hoochwichtighen handel nyet en werde / ja ten minsten nyet en
schÿn te werden / gheoordeelt sonder gehoor van partÿe ende sonder ware
kennisse van saken. Oock mede op dat / soo die Ministeren desen heuren
Catechismum nyet en connen verschoonen van veel leelÿcke vlecken ende
vuyle onsuyverheyden: henluyden / als die oock gheen vermoghen hebben
haar sendinghe wettelÿck te bewÿsen / gheen geloove meer en werde ghe-
gheven tot verdruckinghe van alle andere Religien: maar dat sy anderen
neven haar lÿden / ter tÿdt die Heere self daar inne sal voorsien door sÿnen
Enghelen met ghewisse uytroedinghe van't oncruyt: op dat menschen sich
sulcx voor den tÿt van selfs onderwindende / sich nyet swaarlÿcken beson-
digen teghen den Heere met uytroedinghe vande goede terwe. Want het
noch nyet langhe gheleden en is / dat de onwÿse yver des Overheyts / Go-
de gemeynt heeft een dienst te doen int dooden vanden Jongeren Christi.
Daar voor wil de ghenadighe Godt behoeden V. Edele vermoghende
hoochachtbare ende voorsienighe Heeren / in welcker scherm sich beveelt

Der selver onderdanighe ende dienstwillighe

D. V. Coornhert.

Catechismus 4. Vraghe.

Wat eyscht de Wet Gods van ons? *Antwoorde*. Dat leert ons Christus in eener somma Matth. 22. Ghy sult lief hebben Godt uwen Heere van gantscher herten, van gantscher zielen, van gantschen ghemoede, ende van alle crachten, dit is het eerste ende het groot gebodt, dat ander is desen gelijck: Ghy sult uwen Naasten lief hebben, als u selven. Aan dese twee geboden hanget de gantsche Wet eñ de Prophetẽ. *5. Vrage*. Condt ghy dit al volcomentlijck houden?

Hier op doet die Catechismus antwoordẽ Neen ick, segghende voor redene: Ick ben van naturen geneycht Gode ende mynen Naasten te haten. Van dese redene sal gehandelt werden inde ij. ende iij. stucken/ ende come nu op't ondersoeck van dese antwoorde/ Neen ick. Ist dat de Catechismus daar by verstaat een onherboren mensche/ ick en meyne nyet dat yemandt verstandigh zijnde den Catechismum daar in sal berispen/ maar veel eer toestemmen. Ghemerckt sodanighe luyden/ (soo lange sy sodanigh blyven) die voorsz liefde gheensins en moghen hebben.

Maar meynt de Catechismus daar mede oock allen herboorenen menschen niemande uytghesondert/ alsmen siet ja: so salmen moeten seggen tselve nyet waarachtigh te wesen/ ende dit door navolghende niet veele meer andere redenen. Vraghe 60. ende 114.

1.

Daar is onderscheydt tusschen wercken die onmogelijck/ die swaar ende die licht vallen om te doene. Dat onmogelijck is/ geschiet nemmermeer/ maar de twee laatste moghen wel ghesschieden/ te weten die swaerlijck/ maar dese lichtelijck. Nu is Christi ghebodt Christi last. De geboden Christi zijn nyet swaar, seyt d'Apostel Joannes/ maar (so Christus selve mede seydt) licht, ende besluyte daaromme alsoo: Alle wat inder waarheydt nyet swaar/ maar licht is om te volbrengen/ dat mach wel/ ja oock lichtelijck ghesschieden. De gheboden Christi (daar onder het voorneemste is dit ghebodt van de Liefde tot Gode eñ den Naasten) zijn niet swaar/ maar licht om volbrenghen. So blijckt nu dat dit ghebodt vande Liefde nyet alleen nyet onmoghelijck/ oock nyet swaar/ maar licht is om te volbrenghen. 1. Joan. 5. 3. Mat. 11. 30

Hier tegen seyt de Catechismus opentlijck sulcx onmogelijck te zijn. Soo blijckt dat de Catechismus opentlijck leert teghen die naackte ende clare woorden Christi.

2.

D'Apostel Johannes schrijft also: Maar soo wie sijn woordt houdt, in hem is waarachtelijck de liefde Godes volmaackt. Hier aan bekennen wy dat wy in hem zijn. Dat d'Apostel hier/ by die woorden/ maar soo wie sijn woordt houdt, nyet anders en verstaat/ dan soo wie sijn woort of ghebodt ghehoorsaamt ende volbrengt/ en meyne ick nyet dat yemant sal wederspreken/ daaromme ick tselve onnoodich acht te bewijsen. Maar daar hy seydt van volmaackte liefde/ eyscht wat verclarings van onderscheydt tusschen de Goddelijcke ende menschelijcke volmaactheyt/ ooc van welcke d'Apostel hier spreeckt/ de Goddelijcke mach nyet toenemen/ maer de menschelijcke wel. Nyet vande Godde- 1. Joan. 2. 5.

lijcke/maar vande mēschelijcke liefde spreect hier d'Apostel. Dese heeft haar wasdom / ende oock haar volmaacktheyt: soo nochtans / dat die onvolwassenheyt of onvolmaacktheyt van de liefde/ soo weynigh den mensche daar inne sy is / vande volmaackte salighey dt berooft: als die onvolwassenheyt (om so te spreken) ofte onvolmaacktheydt des manheyts in een cleyn kindeken sijn volmaackte menschelijcke leden hebbende/ desselvens volmaackte menschejt berooft. Sulcx dat/gelijck dat kindeken in sijn jonckheyt comende cleyn te sterven/ soo wel als een volwassen man een volmaact mensche is. Also mede/ daar ware liefde tot Gode inden ghelooviighen is / of sy schoon cleyn is/ als de mensche comt te sterven / de mensche soo wel volmaacktelijck een kindt Godts ende saligh is / als een man in Christo: ende soude oock sulck kindt langher levende / soo wel den volcomen ouderdomme Christi bereycken / als de mannen in Christo die bereyckt hebben. De volmaacktheyt vande menschelijcke liefde totten Naasten/ die soodanigh is als des menschen liefde is tot Gode (daar de liefde totten Naasten uyt wert gheboren) beschrijft de Heere met dese woorden : Grooter liefde en heeft nyemant, dan dat yemant sijn levē geeft voor sijn Naastē. Joan.15.23 Dese voorsz woorden ons Heeren/dat nyemant grooter liefde en heeft &c. worden oock so wel verclaart van Augustino/dat ick die / als beter gedaan zijnde dan icx vermach ende nyet als een ghetuyghe / hier hebbe moeten stellen/ en dit noch te meer / om te betoonen dat ick in desen nyet nieus en segge/ ende staat Augustini segghen alsoo: Dat nu sodanige liefde totten Naasten gheweest is inden Apostolen/ die om haar Naastens zielē te winnen haar leven willigh inden doodt gheghevenende verlozen hebben/ is soo kennelijck dat het gheen bewijsinghe en behoeft. Immers d'Apostel Paulus / om de zielen van sijn Broeders na den vleesche te mogen winnen/ wenschte nyet alleen sijn lijflijck leven verlozen / maar oock sijn ziele verbannen te zijn van Christo, die hebben dan oock dese liefde ghehadt / boven de welcke gheen grooter en is na de woorden Christi selve. Rom.9.3. Dit is dan de menschlijcke volmaacktheyt inde liefde. Hier tegen seyt de Catechismus dat sulcke volmaackte liefde in nyemandt en mach zijn. Soo leert in desen dan oock de Catechismus teghen de clare woorden Christi ende Pauli/ende mitsdien tegen de clare waarheyt.

Het is volmaacte liefde, dat ghy bereyt zijt te sterven voor den broeder. Dese heeft de Heere bewesen dat in hem was, als hy voor allen (menschen) sterf, biddende voor de ghene van de welcke hy gecruyst wert, ende segghende : Vader verghevet hen, want sy en weten nyet wat sy doen. Maar heeft hy dat alleen ghedaan, so en was hy gheen Meester, indien hy gheen Leerjonghers en hadde. De Leerjonghers hem navolgende hebben dat oock ghedaan. Stephanus werde ghesteenight, ende seyde met ghebogen knyen: O Heere en rekent henluyden dese sonde nyet. Hy hadde lief die gene daar van hy ghedoot werde, want hy sterf voor henluyden. Ghy hoort den Apostel Paulum, ende ick (seyde hy) sal ghegheven worden voor uwe zielen. 2.Cor.12.15. Dese was onder den ghenen voor de welcke Stephanus badt, als hy van henluyder handen sterf. Daaromme is dit een volmaacte liefde, als yemant so groote liefde heeft, dat hy bereyt is voor dē broederen te sterven. In desen is de liefde volmaackt. Maar is sy terstont als sy werdt gheboren heel volmaackt? sy werdt gheboren, om volmaackt te worden.

Expos. August. in Epistol.B.Ioan. tract.5. Fol.131. h

worden: als sy gheboren is, so werdt sy ghevoedt: als sy ghevoedt wordt, so wort sy versterckt: als sy versterckt wordt, so wordt sy volmaackt: als sy totte volmaacktheydt is ghecomen, wat seyt sy? want Christus is mijn leven, ende sterven is my ghewinne.
Phil.1.21. Ick wensche ontbonden eñ by Christo te zijn, 'twelck my oock beter ware: maar het is meer noodt inden vleesche te blijven om uwent wille. Hy wilde leven ter liefden vande gene, om der welcker willen hy bereyt was te sterven. **Soo verre spreeckt hier Augustinus / Laat ons nu comen ter saken. Want uyt die woorden/nyet Augustini/maar des Apostels selve / moetmen nu vastelijck besluyten alsoo:**

Alle geloovige inde welcke waarachtelijck (nyet Imputativelijck) de liefde Godes volmaackt is / die houdt Christi woordt ende ghebodt vande liefde volcomelijck. Want de liefde is de [a] onderhoudinghe der gheboden Godts, de [b] vervullinghe des Wets, ende de bandt des [c] volcomenheydts. **Inden Apostel Johanne ende meer andere gheloovige syner tijden / was (so hy self ghetuyght inden H. Geest) waarachtelijck (nyet Imputativelijck) de liefde Gods volmaackt.**

a 1.Joan. 5.3.
b Rom.13. 8.10.
c Col. 3.14.

So moetmen besluyten dat eenighe gheloovigen het gebodt Christi vande liefde volcomelijck moghen onderhouden. Hier teghen seydt de Catechismus opentlijck dat sulcx nyet en mach geschieden. Dus leert de Catechismus opentlijck naackte onwaarheyt/teghen die clare texten der Godtlijcker Schrifturen / metten welcken over-een comt Wolfgang Musculus Dusanus/ een wel vanden achtbaarste Schrijvers der Ghereformeerden: die teghen dese menschen leere des Catechismi ergens schrijft aldus. Hy seyt hier aldus: Also waar dit gheloove (Abrahams) regneert in des gheloovighen ghemoede, daar is oock het aldervastelijckste voornemen van onderdanigheydt: ende daar is een onverwinnelijck hert des menschen teghen alreleye versoeckinghen Godts, Sathans, des vleeschs, des werelts &c.

Muscul. Dusa. in Gen. cap.22.3. Obser.j.

Volcht: Voor een die so gemoet was, en wasser nyet swaars int ghene dat Godt gheboden hadde. Onsluyden schijnen syne wercken swaar, om dat wy noch op't aldervertste af zijn van sijnen gheloove. Waar inne het ons gaat, alst gaat metten siecken, dient wonder geeft dat de ghesonden soo begheerlijck zijn tot eten ende drincken, ende so wacker om te wercken. Die dinghen en zijn den ghesonden nyet swaar, soo sy den siecken schijnen te wesen: den welckē oock selve het eten, drinckē, ende wercken nyet swaar en soude zijn noch lastigh, soo sy ghesont waren. Op ghelijcker wijse souden wy 'tghene wy af verwonderen inden Heylighen, als oft swaar ende lastigh om doen waar, oock self mede licht te zijn bevinden, by aldien wy ghemoet waren als sy. By veelen wert ghetwistet of God ghebiedt onmoghelijcke ende sware, dan mogelijcke ende lichte saken. Men stelle ons daar een gheloovigh man als Abraham was, ende ghy sult seggen, dat Godt hem nyet en beveelt dat swaar ende lastigh zy. Stelt ons wederom voor een vleeschelijck man, de crachten des gheloofs ontberende: also wat hem billichs ende rechtvaerdighs werdt bevolen, hy sal roepen dat het swaar ende onmogelijck is om te doen. Indien de Heere eenen met eenen hatelijcken gheest gequelt zijnde, beveelt sijn even-naasten te lieven als sich selve: dit gebodt sal hem onmogelijck zijn om te volbrengen. Maar gebiedt God het selve eenen gheloovighen mensche metten geest der liefden begaaft zijnde, geen ding en sal hem moghen lustiger zijn

dan

dan synen Naasten lief te hebben. Daar sietmen by Musculum licht ja lustigh om doen gheschreven te zijn/ 'tghene dese Catechismus plat uyte onmoghelijck seydt te wesen. De Leser en meyne nyet dat ick Musculum hier inne voere tot bewijs van mijn voorstel. Neen geensins/ maar sijns / Augustini / Calvini/ Bullingers &c. seggen stelle ick hier tot gheen ander eynde / dan om te voorcomen der Predicanten ghewoonlijcke roep/ als oft wat nieus/ wat ongehoorts/ende nyet dan seltsame Paradoxa en waren / alsmen wat seydt dat hen mishaaght. Op datmen siende dat dit mijn segghen ghemeen is metten Leeraren oock/ daar af sy soo vele houden / tselve te min spottelijck verachten souden.

3.

Comment. 1.Tim.4.8. Voorts leestmen by Calvijn 'tgene volght : De vreese Godes heeft van self ghenoegh om den mensche te brenghen tot een volcomen volmaacktheyt. Zijn dese woordē Calvini onwaarachtigh / soo can yegelijck licht mercken wat geloove sijn leere behoort te hebben / zijn sy dan oock waarachtigh / so moetmer uyt besluyten/ dat geen mensche op aerden de vreese Godts en heeft / ende dat midtsdien in gheen mensche op aerden en zy het beghinsel (swijghe het middel oft eynde) eens Christelijcken levens. Ghemerckt Calvijn ter voorsz plaatsen naacktelijck seyt dat de vreese Gods het beghin / het middel ende het eynde zy des Christelijcken levens. Maar dit en sal gheen ghereformeerde segghen / als die oock sich selve door sulck segghen soude moeten sluyten buyten het beginne des Christelijckē levens. Men moet dan segghen dat sulcke vreese Godes waarlijcken is in de ghelooviighen. Soo moetmen dan oock bekennen dat de geloovigen in haar hebben 'tghene dat ghenoegh is om den mensche te brenghen tot een volcomen (dats noch gheen begonnen) volmaacktheydt. Mach dese in yemandt worden / soo mach oock yemandt volcomentlijck volbrenghen dat ghebodt Christi vander liefden des menschen volmaacktheyt in sich behelsende. Hier doolt/of Calvinus/ of dese Catechismus.

4.

Musculus Dusanus voornoemt Commenterende opten woorden ons Heeren van 'tghebodt der liefden hier in gheschille zijnde / schrijft alsoo : Ghelijck als de ghene nyet en mach ghesondt zijn, die nyet en heeft ware ende volmaackte ghesontheyt: also en mach hy voorwaar oock nyet saligh wesen, die nyet waarlijck ende volmaacktelijck God en bemint. Dat dit in yemant van alle de gheloovighen soude mogen gheschieden/ wederspreeckt de Catechismus openbaarlijck. So volght uyt dit seggen Musculi ende des Catechismi claarlijck/ waarlijck/ende openbaarlijck/ dat nyemandt van alle menschen en mach saligh wesen. So leert dan de Catechismus hier inne geen Euangelische ende salige / maar een wanhopelijcke eñ verdoemelijcke leere. Comment, in Matth, cap.22.39.

5.

Johannes Calvinus schrijft in sijn glose opten Epheseren aldus: Die Christum heeft , die heeft alle dingen, die daar noodigh zijn omme te hebben volmaacktheyt. Die volmaacktheydt is gheleghen inde liefde/sonder welcke te hebben oock het wonderdadighe/ milde ende Martelaarsche gheloove te vergheefs is. Vande volmaacktheydt der liefden wert hier gehandelt. Die is waarlijck (niet waanlijck) volmaackt/ in de ghene die het woordt Christi volbrengt / ende dat voornemelijck in dit woort ofte ghebodt Christi van de liefde. Dit volbrenghen vanden geboden Christi was inden Apostel Comment. Ephe.3.19. 1.Corin. 13

Joannes ende eenige meer Geloo-
1.Joan.2.5. vighen zijnre tijden / als hy ghesept
hebbende/maar die sijn woort houdt,
in hem is waarlijck de liefde Godes
volmaackt: daar op voorts seyde:
ende daar aan weten wy, dat wy in
hem zijn. Gemerckt d'Apostel ende
d'andere Gheloovige met hem sulcx
nyet en mochten ghewete hebben/
indien sy luyde in haar nyet en had-
den waarlijck bevonden het merck-
teecken by hem daar toe gestelt/ na-
mentlijck het houden van Christi
woordt ende gheboden. Soo blijckt
dan hier noodigh te zijn om te heb-
ben volmaacktheyt/ de volmaack-
te liefde/die de gheboden oft woordt
Christi volbrengt. Nu moet een van
beyden volghen uyt dit seggen Cal-
vini/van dat die Christum heeft, alle
dinghen heeft, die daar noodigh zijn
om te hebben volmaacktheyt: te we-
ten dat gheen mensche op aarden/
(hoe gheloovigh ooch) Christum en
heeft: ende dan sal wel volghen dit
segghen des Catechismi / te weten
dat niemant dit ghebodt vande lief-
de volcomelijck mach volbrenghen.
Maar dan sal oock noodtlijck vol-
gen/dat nyemant van alle menschen
op aerden Christum en heeft / ende
dat nyemant salighy/maar alle men-
schen/ nyemant uytghenomen/ ver-
doemt sullen worden. Dat waar
gheen troostelijcke noch Euangeli-
sche leere. Of wilmen hier niet aan/
maar toelaten dat alle ware Ghe-
loovighen Christum waarlijck heb-
ben / so moet over d'ander zijde uyt
dit voorsz segghen Calvini noodt-
lijck volghen/dat die Christum heb-
ben / oock mede moghen hebben/ of
hebben / waarlijck nyet waanlijck/
de volmaackte liefde die Christi
1.Joan.5.3. woort onderhoudt / ja self is de on-
derhoudinghe der geboden Godes.
Ende moet dan mede hier uyt noot-
lijck volghen/ dat de Catechismus/
die sulcx loochent / onwaarachte-
lijck ende qualijck daar aan leert.

6.

Opten woorden des Apostels/
dat in Christo verborgen zijn alle de Colos.2.3.
schatten des wijsheyts ende der ken-
nissen, schrijft Calvijn: dat wy vol- Comment. Colos.2.3.
maackteliick wetende zijn, indien wy
waarachtelijck kennen Iesum Chri-
stum. Nadien nu volmaackte we-
tenschappe / of kennisse volmaackte
liefde moet baren/oock na Calvijns
eyghen woorden houdende dat de
liefde de kennisse volght: So moet- Institut.iij.94.
men hier uyt vastelijck besluyten/
dat nyemandt Jesum Christum
waarachtelijck en kent / ende mits-
dien oock nyemant volmaacktelijck
wetende is/ oock gheen volmaackte
liefde en heeft / soo de Catechismus
leert:of men sal moeten segghen dat
eenighe Gheloovigen Jesum Chri-
stum waarachtelijck kennen / ende
volghens dien volmaacktelijck we-
tende zijn / oock volmaackte liefde
hebben: ende alsoo dit ghebodt Go-
des ende Christi volmaactelijck vol-
brenghen. Is dit segghen metten
noodtlijcken ghevolghe van dien
waarachtigh: so is onwaarachtigh
dese leere des Catechismi/ looche-
nende sulck volcomelijck volbrengen
van 'tghebodt der liefden. Maar is
oock dese leere waarachtigh / soo
moet mede waarachtigh zijn / dat
gheen mensch ter werelt / oock geen
geloovige Jesum Christum waar-
achtelijck kent / ende dat midtsdien
gheen Christen op aarden en is.

7.

Wt Augustino seyt Calvijn me- Respon. cont. Piggium de lib. arb. fol.123.
de naacktelijck/ dat God den geloo-
vigen belooft ghesamentlijck te ma-
ken, dat sy sullen doen 'tgene hy be- Ezec.30,27.
veelt te gheschieden. Dit en is nyet
Augustijns ende Calvijns / maar
oock Godes segghen selve. Ick sal
maken dat ghy in myne geboden sult
wanderen, ende myne rechten sult
onderhouden ende doen. Nu is dit

ghebodt

ghebodt Christi vande liefde oock het ghebodt Godts. Gheloofstmen dan dat Godt als waarachtigh/ getrou/ eñ almachtich wesende/ sulcke sijne beloften volbrengt inden gheloovighen: soo moetmen ghelooven dat dese Catechismus seggende sulcx onmogheliȷck te zijn/ onwaarachteliȷcken eñ onghetrouwelijcken leert. Wilmen den Catechismo dese onwaarheydt ende ontrouheydt nyet toeschrijven: wie salmense anders/ dan den getrouwen ende waarachtighen Gode moeten toeschrijven? dat waar blasphemie teghen Gode.

8.

Inde Commentarien op't sevende vers. 2. Tim. 2. 7. schrijft Calvijn/ dat de gheboden ons te vergheefs ghegheven souden zijn, indien ons God nyet en verleende cracht omme die te volbrengē. Ist nu waarachtigh dat nyemandt / oock gheen gheloovige / macht van Gode heeft om dit ghebodt Godes van de liefde / soo hy dat ghebiedt/ dat is volcomeliȷck / te houden: wie sal uyte voorsz Calvijns wel geseyde woorden nyet moeten besluyten / dat dit ghebodt vande liefde Godts ons te vergheefs is ghegeven? voeght dit oock wel voor de Goddeliȷcke wijsheyt / die nyet altoos en doet te vergheefs? wilmen dan Gode nyet berooven van sijne eeuwige wijsheyt/ men sal moeten bekennen dat Godt den Gheloovigen bidders oock wijsheyt/ liefde/ ende crachte gheeft/ om dit sijn ghebodt te volbrengen/ ende dat dese Catechismus sulcx loochenende leert dingen die onwaarachtigh ende Godtslasterliȷck zijn.

9.

Daar sietmen dan Calvijns leere opentliȷck strijden tegen de leere des Catechismi / als oock tot seer vele andere plaatsen/ eñ namentliȷck in sijne Institutien daar hy met Augustini woorden wel uytdruckeliȷck seyt alsoo: het geloove verwerft, dat de Wet ghebiedt. Nu ghebiedt de Wet Christi hier soodanighe liefde/ als voor inden Catechismo wordt verhaalt. Die wert dan oock door't gheloove by den Gheloovighen van Gode verworven. Diese door't gheloove verwerven/ die hebbense. Diese hebben / die houden door haer dit ghebodt vande liefde. Dit seydt de Catechismus onmogheliȷck: daar zijn nu de Catechismus ende Calvijn weder tegē malcanderen. Immers de Catechismus teghen de H. Schrifture selve. Die seyt alsoo: Ende wy weten dat hy ons hoort, so wat wy oock bidden. Waarom dat? Om dat het de Meester heeft belooft segghende/ soo wat ghy sult bidden in mynen name, dat sal ick doen. So moetmen hier nyet alleen d'Apostel sanct Jan/ maar oock den Heere Christum selve loghen-straffen: daar inne dat die inden gheloove/ oock na den wille Christi biddende dat Godes wille in ons gheschiede, te weten sijn wille ons gheopenbaart in dit ghebodt vande liefde sulcx niet en verwerven / ende dan sal de Catechismus hier waarheyt leeren: Of wilmen Christum nyet loghen-straffen / men sal openbaarliȷck moeten loghen-straffen desen Catechismum: als neen leerende tot het ghene Christus selve stantvasteliȷck ja seydt.

Instit. lij. 82.

1. Joā. 5. 15.

Joā. 14. 18.

1. Joā. 5. 14. Mat. 20. 20

10.

Nyemant van alle ware Gheloovighen sal ontkennen dat de alwijse Godt nyet altoos vergheefs en werckt. Elck moet bekennen dat (om yet te volbrengen) wille sonder macht vergheefs is. Soo sullen nu veele Gheloovighen gaerne bekennen / dat sy wel hebben de wille om dit ghebodt Godes vande liefde te volbrengen: maar dat sy de macht nyet en hebbē. De wille (seyt d'Apostel) werckt Godt. Werckt die dan oock

oock nyet die macht om 'tghewilde te volbrenghen: sal dat werck Godes vande wille te wercken nyet vergheefs zijn ? dat te gheloovē streckt weynich tot die eere Godes. Maar soo en houdt de H. Schrift nyet. Want daar betuyght Godes Gheest van Gode selve door Paulum/dat God is die daar werckt het willen ende het volbrengen na den goeden wille, die hy ghe schapen heeft inden mensche (soo eenighe) of na sijn selfs goede wille eñ welbehaghen, soo andere dat uytleggen/d'welck hier doch beyde alleens comt ende crachtelijck betuyght dat de Gheloovighen door Godts inwerckinghe van wil ende machte/ dese Wet Godes vande liefde waarlijck ende volcomelijck houden ende volbrenghen. Teghen dese soo clare ende ware Schrifture leert opentlijck die duystere ende onware Catechismus: wien ismen hier schuldich te gheloovē ? alsoo leert hier die Catechismus nyet alleen onschriftelijcke / maar wederschriftelijcke saken. Waar in haar oock opentlijck teghen is Meester Jan Calvijn in sijn Commentarien op dese sproucke totten Philippensen/segghende dese woorden onder anderen: Hy (God) volvoert dan tot haren eynde die goede affectien die hy ons heeft inne ghegheestet of geinspireert: op dat sy nyet onnut en soudē wesen, soo hy oock belooft door den Propheet Ezechiel: Ick sal maken dat sy in mijne gheboden wanderen. Soo moet dan oock noch (na Calvijns uytlegginghe self) die goede wille om dese gheboden Godes van de liefde te volbrenghen / onnut zijn ende vergeefs / indien in gheen Gheloovighe van Gode oock het volbrenghen wert ghewracht / soo dese Catechismus leert: of dese Catechismus leert hier onwaarachtige dinghen/ die teghen Gods eere/ teghen der menschen heyl / ende teghen die heylighe Schrifture strijden.

Phil.2.13.

Comment. Philip.2.13.

Eze.11.20.

11.

Wat ghelooven is beschrijft Johannes Calvinus seer wel met dese woorden: Ende daar uyt verstaan wy wat ghelooven is: te weten als wy over-een stemmen met Gode tot ons sprekende: ende wy voor seer ghewis houden 'tghene hy ons belooft te doene. Is dit ghelooven/ soo en mach gheensins ghelooven heeten / alsmen twijfelt of Godt oock doen sal 'tgene hy ons belooft. Veele minder mach het ghelooven heeten / maar wel een volmaackte ongheloovigheyt/daarmen seyt onmoghelijck te zijn/'tgheen opentlijck blijckt ons van Gode belooft te zijn. Opentlijcken blijckt ons van Gode belooft te zijn: dat hy sal onse herten besnijden, sulcx, dat wy den Heere onsen God sullen liefhebben uyt gantscher hertē ende uyt gantscher zielen. Dit spreeckt Godt tot ons menschen/dit belooft Godt ons menschen. Stemmē de makers des Catechismi hierinne met Gode over een ? of twijfelen sy maar slechtelijck aan dese so troostlijcke beloften Godes ? neen vrylijck/maar loochenen sulcx opentlijck mogelijck te wesen. Wat machmen hier uyt doch anders besluyten / dan dat de makers van dese Catechismo self (sy zijn dan gheweest wie sy willen) ongheloovigh zijn gheweest ? Met het voorsz als meer dan ghenoegh zijnde tot bewijs vande openbare onwaarheydt vande leere des Catechismi in desen stucke / meynde ick daar van te gaan tot het tweede stuck. Maar wetende hoe diep dese so seer schadelijcke leeringhe ghewortelt is inde herten van veelen / sonderlinghen vande ghene die veele houden vande leere Calvini/wiens boecken in alle ghemeyne talen meest gelesen worden/ ende met wiens meyninge inde

Harmo. Luc.1.45.

Deut.30.6.

inde hooftsaken als vande Predestinatie, Erffsonde, ende Iustificatie ('twelc hier me voornemelijck wert ghehandelt) met meer anderen/dese Catechismus over-een stemmende is: hebbe ick hier af nyet willẽ gaan tot het tweede stuck/ sonder noch eerst te stellen een deel besluytredenen uyt Calvini schriften/tot bewijs dat dese Catechismus soo opentlijck strydet jeghen de leere Calvini/ als Calvinus teghen hem selve ende tegen de gantsche H. Schrift doorgaans is strijdende/ inde sake van't onderhouden der gheboden Godes ende Christi.

12.

1. Joan. 3.5. Op des Apostels woorden: ende ghy weet dat hy is verschenen, op 1. Ioan. 3.5. Comment. dat hy soude wech nemẽ onse sonden, commenteert Calvinus also: Hy (Sanct Ian) maact sijn bewijsreden also: Dat de ghene die nyet op en houden van sondighen, vernielen de weldaat Christi ende maken die onnut. Nu leert dese Catechismus dat nyemant volcomelijck de geboden Christi en mach onderhouden. Dit nyet onderhouden of doen dat Christus ghebiedt is sondighen. Van dit sondighen en houdt van nyemandt op / oock de alderheylighste nyet/ na de leere deses Catechismi/ die maar een cleen beginsel der ghehoorsaemheyt hebbẽ / Cate. 114. Soo volght nu dat noodtlijck besluyt / dat oock d'alderheylighste Ghelooverss van dese Catechismo/ de weldaat Christi vergeefs maact ende onnut.

13.

Wt Augustini woorden schrijft Calvinus 'tgene volght: Adam was Instit. ij. 59. ghegheven de ghenade dat hy int goede mochte staande blijven, indien hy wilde: maar ons wert ghegheven dat wy willen, ende dat wy met de wille de begheerlijckheydt moghen overwinnen. Hy hadde dan het vermoghen, soo hy hadde ghewilt, maar nyet het willen, dat hy't vermochte. Maar ons wert ghegheven het willen ende het vermoghen. De eerste vryheyt was te moghen nyet sondigen: maar de onse is veel grooter (dat is) nyet te moghen sondighen. Dat seyt Calvijn uyt Augustijn. Hier leeren die beyde metten Apostel Sanct Jan j. Brief 3. cap. verset 9. Datter zijn die nyet moghen sondighen. Alsoo leert de Catechismus hier opentlijc onwaerheyt dat alle Gheloovigen noch altijt moeten sondigen/ ende dit tegen Calvijns / Augustijns eñ des Apostels so clare eñ naeckte woorden.

14.

Opte woorden Pauli: want die doodt is, die is gherechtvaerdight vande sonde, schrijft Calvijn ditte: Rom. 6.7. Comment. Calvin. Dits een bewijsreden ghenomen uyten eyghenschappe ofte gevolghe vander doodt. Want nadien de doot te nyete doet alle de werckinghen des levens: soo moeten oock wy die de sonde doot zijn, ophouden van te doen de werckinghen, die de sonde, als sy noch leefde, dede. Nadien nu de Catechismus leert dat oock die alderheylighste Gheloovighe noch altijdt sondight: soo moet nootlijck volgen uyt die woorden/ nyet alleen Calvini/maar oock des Apostels selve/ dat nyemandt vande heuren de sonde doodt en is. Want een doode werct of doet nyet altoos. Is dit waar (alst nootlijck volght) soo en is oock nyemant van hen allen gherechtvaerdight vande sonde / nyet alleen na de waarheydt inde verlossinghe / maar oock nyet na haren waan inde vryspreekinghe ofte quijtscheldinge. Want sodanige ghestorven luyden / ende nyet die de sonde noch altijt leven/ vande sonde zijn gherechtvaerdight.

15.

Henricus Bullingerus met Au- Dec. iij. Sermo. ij. fol. 200. gustini

gustini tonge sprekende seyt/ dat de ghenade Godes door Christum maackt: nyet alleen dat sy (de Gheloovighe) door haar onderwijs verstaan wat sy behooren te doene: maar oock mede dat sy met liefden door de inwerckinghe der ghenaden doen, 'tghene sy verstaan.

Nu mach nyemant loochenē datter Geloovigen zijn/ die door Gods ghenade ende desselvens onderwijs verstaan / dat sy Gode ende den Naasten na Christi bevelē behooren lief te hebben. Soo mach oock nyemandt loochenen datter oock zijn Gheloovighen die door inwerckinge vande selve genade Godes oock doen/ 'tgene sy verstaan/ dat is Gode ende den Naasten na Christi gebodt lief te hebben. Want anders en Phil. 2, 13. soude God in nyemanden wercken so wel het volbrenghen vanden goeden wille / als de goede wille. Die dan oock vergheefs gewracht soude zijn inde Gheloovighen/ van Gode: Die als wesende de wijsheydt selve / nyet altoos te vergeefs en doet. Hier teghen leert de Catechismus opentlijck. So strijdet sy ooc opentlijck tegen de leere Bullingers/ Augustini / ja oock des Apostels Pauli selve.

16.

Calvijn opten woorden: maar Rom. 13. 14. doet aan den Heere Iesum Christum, ende ghy en sult des vleeschs besorginghe tot begheerlijckheyden nyet volbrenghen: Commenterende/ schrijft dese woorden: Nu, Comment. Calvin. becleet te zijn met Christo, beteeckent hier dat wy aan allen zijden omringhet zijn ende voorsien met de cracht sijns gheestes. De welcke ons maackt bequaam ende proper tot alle wercken van heyligheydt. Dat seydt Calvijn. Nu moet elck kennen/ dat het werck van Godt ende den Naasten na den ghebode Christi lief te hebben / oock is een werck van heylighept. Is dit segghen Calvini waarachtigh / soo icx moet houden / als over-een stemmende mette gantsche H. Schrift: soo moet volghen dat / ten minsten/ yemant van die Christum aanghedaan hebben / bequaam zijn ende proper om dit werck van heylighept/ te weten God eñ den Naasten lief te hebben / na Christi ghebodt te volbrenghen. Maar dan leerde de Catechismus onwaarhept/ daer inne/ dat sy sept alle Gheloovige door die verdorven nature daar toe soo onbequaam te wesen ende te blijven al'tleven door / dat nyemant dit gebodt Christi mach volbrengen. Wil dan oock yemandt segghen dat de Catechismus hier waarhept leert: soo moet oock waarheydt zijn dat nyemant/ oock gheen van alle Gheloovighen / Christum aanghedaan heeft: ende dat midtsdien nyet alleen Calvijn / maar oock d'Apostel lieghen/ daar aan/ dat yemandt Christum mach aandoen.

17.

Daar d'Apostel seydt dat die uyt Gode is gheboren nyet en mach sondigen, sept Calvijn in sijn Commentarien hier op dese woorden: Want hy (Sanct Johan) en leert nyet alleen, dat wy mogen het sondigen laten (of nyet sondigen) maar dat de beroeringhe des H. Gheests van soodanigher grooter cracht is, dat hy ons noodtsakelijck onderhoudt in een vaste ende gheduyrighe onderdanigheyt vande rechtvaerdigheyt. 1. Joan. 3. 9. Calvinus Comment.

Dit ghefchiet na Calvijns voorsz leere inden uyt Gode herboren menschen. So blijckt uyt dese leere Calvini/ dat die uyt Gode herboorne menschen alles volcomelijck onderhouden dat Godt ende Christus gebiedt/ 'twelck is dese liefde tot Gode ende den Naasten. Dit wederspreect dese Catechismus. Soo volght hier

uyte

upte nu oock vastelijck dat in desen de Catechismus wederspreeckt Meester Jan Calvijn ende oock den Apostel selve / van dat die upt Gode herboren is nyet en mach sondighen.

18.

Instit. ij. 53. Inde Institutionibus Calvini leestmen by hem upt Augustino geleert te zijn 'tgene volght: Des menschen wille-keure (sept Augustinus) werdt soo gheholpen, dat sy niet alleenlijck en weet watmen moet doen, maar oock dat sy doet 'tghene dat sy weet. Van deser ghelijcke spreucke Augustini by Bullinger aangetoghen / is hier voor 15. wat ghesept / daarom ick sonder meer daar af te segghen nu come op de volghende woordē Calvini upt Augustino / eñ zijn dese: Daaromme als Godt leert, nyet door de letter des Wets, maar door de ghenade des Gheests, soo leert hy in sulcker wijse, dat elck 'tgene dat hy gheleert heeft, nyet alleen sulcx kennende siet, maar oock dat hy't willende begheert, ende dat hy't doende volbrengt. Dit zijn Calvini ende Augustini woorden gantschelijck over-een comende met Christi

Ioan. 6.45. woorden: alle diet vanden Vader gehoort ende geleert heeft, die comt tot my. Dat is mede nyet anders gesept / dan dese twee hier voor segghen / te weten dat die van Gode self (nyet vande letter) geleert wert / die en weet nyet alleen dat hy tot Christum behoort te comen / maar hy comt tot Christum. Dat is / hy weet nyet alleen wat hy behoort te doen / maar hy doet datte. Nu leert de Catechismus dat nyemandt en volbrengt dit gebodt Christi vande liefde. So en volbrengt dat immers ten minsten nyemant van al die dese leere des Catechismi ghelooven. So zijn sy dan oock geen van allen van Gode gheleert. Dat is / sy hebben't gheleert datmens behoort te doen nyet door de ghenade des Gheests / maar alleē door de letter des Wets. Soo zijn sulcke dan oock altsamen nyet dan letterknechten / ende dit na 'tghetuygh van heuren Calvino selve / na 'tghetuygh van Augustino / immers oock na 'tgetuygh vanden Heere Jesu Christo selve: teghen welcker drie de Catechismus openbaarlijck strijdigh is. Soude dat noch al zijn een Christelijcke leere?

19.

Eyntlijck / om met achterlatinge van groote menichte deser ghelijcke stucken / te comen aan't tweede stuck by my hier om te handelen voorgenomen / soo leestmen by Joannem Calvinum gheschreven te zijn 'tgene hier van woorde te woort navolcht: Wy sien nu wat het is Christum te Comment. versaken (te weten) soo dick ende 1. Ioan. 2. 22. menighmaal alsmen hem beneemt, die dinghen die eyghentlijck tot sijne persone behooren. Wat dinghen sullen dit nu zijn? Dat verclaart de selve Calvinus daar na opten sel- Comment. ven Epistel met dese sijne woorden: 1. Ioan. 3. 5. Want het officie Christi is de sonden wech te nemen, ende tot dien eynde is hy expresselijck ghesonden van sijnen Vadere. Het is nu sulcx dat wy door't gheloove de cracht Christi deelachtich wordē. Daaromme moet het noodtsakelijck zijn, dat soo wie daar ghelooft in Christo, ghesuyvert zy van de sonde. Voort also elwaarts is ghesept, dat Iesus Christus de sonden wech neemt overmits die expiatie ende voldoeninge door de offerhanden sijns doots, ten eynde sy ons voor Gode nyet toegerekent en souden worden, so neemt Sanct Ian op dese plaatse dit woordt, *wech nemen van sonden*, anders. Ende hy verstaat dat Christus de sonden wech neemt wesentlijck ende metter daedt. Om dat onse oude mensche door hem ghecruyst is, ende dat sijn gheest door berouwe doodet onsen vleesche, met

sijne quade begeerlijckheyden. Daaromme en mach de loop ende 'tbeleydt vande text nyet lijden, dat dit beduydt werde vande quijtscheldinghe. Want (so ick hebbe ghesey dt) hy maackt sijn bewijsredenen: dat de ghene die nyet ophouden van sondighen, de weldaat Christi vernielen ende onnut maken. Dat alle zijn Calvijns eygen woorden. Laat ons dese nu voeghen op des Catechismi woorden / opte vraghe: Condt ghy dit (te weten 'tgebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naasten) al volcomelijck houden? Neen ick. Daar by de Catechismus verstaat dat nyemant vande Gheloovigen / oock d'alderheylighste nyet / sulcx mach onderhouden. Want meyntmen dat daar mede nyet / soo is hier af tusschen ons gheen geschille / ende versta ick den Catechismum dan qualijck / door des Catechismi schult / die sulcke meyninge doorgaans uyt druckt meer dan duysterlijck. Hier wil ick vraghen of sulck nyet volcomelijck houdē van dit gebodt Gods ende Christi / sondighen is dan nyet? seytmen my neen / so machmen 'tgebodt Godes overtreden sonder te sondigen. Dit is openbaarlijck Libertijnsch. Men sal my dan antwoorden Ja. So moetmen my dan oock na dese leere des Catechismi Ja segghen daar toe / dat nyemandt van alle Gheloovigen oock d'alderheylighste nyet / ophoudt van sondighen. Dit sal gaerne my toeghelaten werden ende ghesept / by alle de ghene die de leere deses Catechismi houden voor oprecht eñ waarachtigh. Maar ongaerne ja gheensins en sullen my soodanighe luyden toelaten / 'tghene uyt dit segghen ende uyte voorsz woorden Calvini te samen ghevoeght zijnde nootsakelijck moet volghen. Vraaghdy watte? Dat alle de Gheloovers van dese Catechismo / als die nemmermeer ophouden van sondighen / de weldaedt Christi vernielen ende onnut maken. Souden dat noch al Christenen zijn? Predicantē mogen zijn? ende aanvoerders totte weldaden Christi moghen zijn? wie mach dat ghelooven? Wt het gene by Calvijn ghesepdt is / daar met hy over-een comt mette gantsche H. Schrifture ende uyt de leere voorsz deses Catechismi / volght noch een leelijck monstrum dat nyet min grouwelijck en is. Want dat Jesus ghecomen is als een Salighmaker om sijn volck saligh te maken van heuren sonden / ghetuyght d'Euangelist opentlijck / segghende oock claarlijck dat hem daaromme de name Jesus / (dat Salighmaker heet) is ghegheven. Mat.1. 21.

Hoe nu dese Jesus sijn volck van dese sonden saligh soude makē / volgens de Prophetien daar van door den Propheten voorseydt / leestmen by den Euangelist Lucam met dese woorden: Soo hy (Godt) heeft ghesworen onsen vader Abraham, dat hy ons soude gheven dat wy bevrijdt zijnde vande handen onser vyanden, sonder vreese hem souden dienen in heyligheyt ende rechtvaerdigheydt, die hem behaaghlijck is alle de daghen onses levens. Luc.1.73.

Die woorden alle de daghen onses levens, en lijden gheensins datmense draeye op't leven hier namaals. Die woorden Heyligheydt ende Rechtvaerdigheyt die hem behaaghlijck is, en machmen oock gheensins trecken op halve / gestuckelde oft onvolcomen heyligheydt ende rechtveerdigheydt: immers oock gheensins na de Commentarien by Calvijn selve in sijn Harmonie op dese plaatse geschreven. Oock mede nyet Bullingers uytlegginge deser woorden in sijn negende Sermoen van sijn iiij. Decade. Immers na de woorden Christi selve gheensins / houdende / Ist dat u de Sone Joan.8.16

Joan.8.36. Sone vry maackt, soo zijdy waarlijck vry. Want waarlijck en is nyet waanlijck/ somens nu meest poocht te crommen. Men siet oock uyte voorsz woorden Calvini op't 5. verset van't iij. cap. van Joannis j. Brief/ dat hy dit vrymaken Christi van sonden/ of vande sonde wech te nemen ('twelck hy daar Christi ampt seydt te zijn ende dat te recht) nyet en verstaat van't quijtschelden ende nyet imputeren/ maar van't wesentlijck ende metter daedt wech

1.Ioan.1. nemen der sondē. Dat is dan Jesus ampt/ daar toe is hy gecomen/ ende dat is van hem gheprophetcert. Nu

Comment. 1.Ioan. 2.22 schrijft Calvijn (so hier voor is ghesien) dat sy Christum versaken/ die hem benemen die dinghen die eyghentlijck tot sijnē persone behooren. De Catechismus beneemt Christum sulcke ware eñ volcomen verlossinghe/ als hier voor is betoont/ sijnen persone eygentlijck als Jesus of Verlosser toe te behooren. Daar uyt besluyt ick crachtelijck / ende waarachtelijck / dat de Catechismus Christum versaackt.

Besluyt van dit eerste stuck.

By het ghene hier voor is geseyt wert noodtlijck ende vastelijck besloten / dat uyt dese voorsz leere des Catechismi moeten volghen vele so lasterlijcke als leelijcke stuckē/ als namentlijck (so dese leere des Catechismi waarachtigh ware / als neen) dat 1. Christus met sijne 2. Jongheren (ick swijghe Calvijn/ Bullinger met heure Jongeren) onwaarachtigh souden moeten zijn / 3. dat gheen gheloovigh mensche op aerden de vreese Godes en heeft/ 4. dat geen gheloovigh mensche saligh mach wesen/ 5. Christum en heeft / 6. waarachtelijck en kent / 16. nochte aanghedaan en heeft: Ende volgens dien dat 12. 19. alle Gheloovighen Christi weldaat onnut maken/ 11. Ja oock dat nyemant gheloovigh is / 13. dat nyemandt quijtscheldinghe van sonden heeft/ 15. dat Godt in nyemanden en werckt het volbrenghen na den goeden wille / 8. 10. sijn gheboden te vergheefs gheeft/ 7. Ja dat God ontrou is in sijne beloften / 18. ende dat alle ghelooovers deses Catechismi letterknechtē zijn/ 19. Immers dat sy Christum versaken. Soudet dan nyet een seer onbehoorlijcke sake zijn / dat sulcke ongheloovighe luyden allen menschen regulen des gheloofs voorschrijven souden/ende Nota. dat noch sodanighe die dan elck ghehouden soude moeten wesen sijn kinderen (diemen meest als hem self lief heeft) te laten leeren inden ghemeen scholen : of ten minsten ghenoodtsaackt wesen de selve buyten ter scholen te senden/ of een Schoolmeester in sijn huys te onderhouden? dit en vermach elck nyet.

Tweede stuck.

Vande boete of beteringhe over de sonde ende 'tverderf Adams gheschiedt door onsen Heere Iesum Christum voor alle 'tmenschelijcke gheslachte.

1. a

De Godtlijcke Schrifture ghetuyght dat Jesus Christus van Godt den Vader ghesonden is inde werelt / op dat de werelt door hem soude a behoudē worden. Daaromme wert hy ghebenedijdt oock genaamt een Salighma- a Joan.3.17 Joan.12.47

ᵇ Joh.4.42 ker des ᵇ werelts: dat is nyet van
1.Joh.4.14 eenige byſondere perſonen ofte volc-
ken: maar int alghemeyn een Sa-
1.tim.4.10. lighmaker alder menſchen. Soo ge-
neraal of alghemeyn verſtaan opte
voorſz plaatſe deſe oorſake vā Chri-
ſti toecomſte inden vleeſche / oock
Joannes Calvinus / Rodolphus
Gualterus / ende meeſt alle d'ande-
re van henluyder religie zijnde ſel-
ve. Immers de Euangeliſt ghe-
tuyght naackt ende claar / dat de
mat. 18.11. Heere Chriſtus ſelve ſeydt ghe-co-
men te zijn, omme ſaligh te maken
'tgeen datter was verloren. Vraacht-
men hier watter verloren was en-
de verdorven: te weten Adam al-
leen met Eva / of in hen beyden alle
de gantſche menſchelijcke Nature
ende midtſdien alle menſchen van
Adam natuerlijck ghecomen zijnde?
Men ſal my het laatſte antwoor-
den. Dit ben ick ſeker. Maar hier
uyt ende uyt de voorghemelde oor-
ſaken vande menſchwordinge ende
name Jeſu Chriſti moetmen oock
ſeker zijn: dat hy nyet alleen wille/
maar oock macht heeft ghehadt
omme 'tghene hy toe is inde werelt
ghecomen te volbrenghen. Wat ſal
dat anders zijn dan de verloren of
verdorven nature wederom te ghe-
neſen of te recht te brenghen? Is
dit gheſchiedt ende volbracht: hoe
moghen alle menſchen nu noch ghe-
neyght zijn om Godt ende ons Naa-
ſten te haten? Dit leert nochtans de
Catechiſmus. Seyt die waarheyt?
Hoe ſal't waar zijn dat Chriſtus
een Salighmaker is vande werelt ja
van alle menſchen? hoe ſal hy we-
der ghevonden ende te recht ghe-
bracht hebben, 'tghene was verlo-
ren? Namentlijck (ſo men nu leert)
de goedtheydt der menſchelijcker
naturen?

b

Men ſal my mogelijck antwoor-
den / dat wy in ſulcker voeghen ſa-
ligh ghemaackt zijn / dat de quade
gheneyghtheydt tot Godt ende den
Naaſten te haten / ons om Chriſti
voldoenings wille nyet en wert toe-
gherekent / maar gheacht werdt of
ſulcx in ons nyet meer en ware / hoe-
wel dat die nochtans in ons blijft.
Maar dat de antwoorde nyet op-
recht en is / blijckt aan twee hooft-
ſaken behalven meer andere. Want
voor eerſt ſoude dan Chriſtus Je-
ſus daar inne weſen een Salighma-
ker ende Gheneſer / nyet van alle
menſchen / oock nyet vande gantſche
menſchelijcke nature / maar alleen
vande Geloovigen eñ hare nature.
Immers hare verloren ende ver-
dorven nature ſoude dan noch oock
nyet ghevonden noch gheneſen zijn.
Gemerckt inde ſelve (ſo de Catechiſ-
mus leert /) noch al blijft de oude
verdorven eñ quade gheneygentheyt,
om Gode ende den Naaſten te haten.

c

Ten tweeden ſoude de ſalighma-
kinge / vindinge / ende beteringe des
Salighmakers Jeſu Chriſti ghe-
ſchiedt inde menſchelijcke nature / in
gheender wijſen ſoo crachtigh zijn /
als de verdoemeniſſe / het verlies /
ende verderffeniſſe Adams daar
inne gheweeſt ſoude zijn. Want vra-
ghe ick of dat verderf ende verlies
Adams door ſijn ſonde inde men-
ſchelijcke nature gheweeſt zy / nyet
volcomelijck ende dat noch waan-
lijck ende toerckentlijck alleenlijck:
of dat het daar was volcomelijck /
waarlijck ende (om ſoo te ſegghen)
weſentlijck: men ſal my ſegghen dat
het daar volcomelijck / oock nyet
waenlijck maer waerlijc inne was.
Vraghe ick dan of de ſalighmakin-
ghe ende beteringhe van't quade in
de menſchelijcke nature / door de
rechtvaerdigheyt Jeſu Chriſti daer
inne is gheworden volcomelijck en-
de oock waarlijck ende weſentlijck:
men ſal my antwoordē / neen / geenſ-
ſins

sijns volcomelijck/eñ dat noch maar waanlijck ende toerekentlijck. Salt sich daar nyet naacktelijck openbaren dat Adam een mensche / nyet in wille zijnde om hem selve / veel min de gantsche menschelijcke nature te verderven/ende des selfs goethepdt te verliesen / alsulcx door een eenighe sonde gantschelijck / waarlijck / ende wesentlijck heeft vermoghen ende volbracht: ende dat daar teghen Jesus Christus / God ende mensche/ gecomen zijnde om de werelt ende alle menschen saligh te maken: ende 'tgene dat verloren was/ namentlijck de goedthepdt vande menschelijcke nature te vindē/ ende het verderf van dien te verbeteren: sulcx met sijn gantsche leven / nyet dan doorgaande rechtvaerdighept wesende/ nyet en heeft vermoghen te volbrenghen? So doende maecktmen Adam machtigher om te verderven/dan Jesum Christum om te ghenesen: so dat Adam te recht dan mach ghenaamt worden een verderver des werelts eñ alder menschen inder waarhept: maar Jesus Christus een Salighmaker des werelts ende alder menschen / nyet inder waarhepdt maar alleen in een waan ende toerekeninghe. Soude dat oock strecken tot prijs eñ grootmakinghe van onsen waren Salighmaker Jesu Christo? Jck en mepne nyet datmen dien victorieusen / heerlijcken/ ende almoghenden Heylant schandelijcker lachteringe mach aan-doen. Wantmen daar deur de sonde Adams veel grooter/ crachtigher / ende overvloedigher maackt/dan de ghenade Christi.

D

Maar hier toe werdt opentlijck neen ghesepdt by M. Jan Calvijn/ ende dat te recht/ daar hy commenteert op des Apostels woorden: dat de ghenade in Christo in meerder overvloedigh is gheweest, aldus dese consequentie: en soude nyet qualijck te propoost comen, alsmen seydt: indien de val Adams gheweest is van soo grooter cracht van soo vele volcx te verderven ende vernielen, dat de gratie Godts veele meer crachts sal hebben om veele saligh te maken. Want dat stuck is gheheel seker, dat Iesus Christus al veel machtigher is om de menschen te behouden, dan Adam is om te verderven.

Comment. Rom. 5. 15.

'Twelck/ ofte oock Calvijn/ ja niemandt en hadde ghesepdt/ in sich self soo openbaren waarhepdt is/ dat niemandt soude derren daar teghen segghen / dat Adam machtigher zy om te verderven/ dan Christus om te ghenesen. Sulcx volght nochtans noodtlijck upt dese leere des Catechismi / houdende dat nu noch na de verlossinghe in Christo gheschiedt/ alle menschen van naturen gheneyght zijn Gode ende den Naasten te haten. Daar mede wert opentlijck gheloochent dat Christus Jesus waarlijck (doch wel waanlijck) zijn soude een Salighmaker des werelts ende alder menschen. Oock dat hy ghevonden ende ghebetert soude hebben 'tghene inde menschelijcke nature verloren ende verdorven was/ soo men leert. Dit schijnt soo naecktelijck te strijden teghen de H. Schrifture/ teghen de eere Christi eñ tegen de clare woorden Calvini selve: dat icx nyet moghelijck en achte voor den Vaders of voorstanders van desen Catechismo/ den selven hier af wettelijck te verantwoorden.

2.

Op het xxv. verset van't lxv. Capittel Jsaie commenterende schrijft Meester Jan Calvijn alsoo: Nadien Christus alle dinghen wederomme in sijnen state ende ordeninghe sal restituerē: daeromme beteeckent hy (de Prophete Jsaias) dat de verwoestinghe die daar nu is inde menschelijcke dinghen

Calvinus Comment. Isa. 65. 25.

dinghen wech ghenomen sal worden inde toecomste Christi. Hier meynt Calvijn de alghemeyne toecomste Christi ten jonckstsen daghe int voordeele: of hy meynt metten Chiliasten een toecomste Christi in een duysent Jarich rijck op aerden: of hy meynt een toecomste Christi in elcke Gheloovige bysonder: of hy meynt de toecomste Christi inden vleesche ghesciedt over xvc. lxxxij. Jaren. Den jonckxsten dagh en meynt hy nyet / want daar sullen de Bocken ende Schapen van malcanderē gescheyden worden/ende geen wolven of leeuwen meer zijn / dats verde van te samen te weyden. Hy houdt d'opinie van't duysent-jarighe rijck voor ketterye. Dus meynt hy de toecomst Christi oock nyet. Soo moet hy hier verstaan een vande twee laatste toecomsten Christi. Meynt hyse in een Gheloovighe op sich selve alhier / soo moet dan in sodanigen de restitutie ghesciedt zijn. Maar dit mach hy nyet met recht meynen / ghemerckt dat maar een bysondere of particuliere restitutie soude zijn in weynigh Geloovigen: ende nyet een algemeyne ende generale restitutie van alle de menschelijcke dinghen. Nadien Calvijn dan self mede houdt/dat een verwoestinge ghecomen is door Adams sonde inde menschelijcke nature ende in alle menschelijcke dinghen. Wat anders soude hy hier mogen verstaan wederom in sijnen state ende ordeninghe gherestitueert te sullen worden / dan de alghemeyne menschelijcke nature ende menschelijcke dinghen? die heeft Christus dan weder in sijnen state ende ordeninghe ghe restitueert. Is dit so: soo en mach oock nu nyet meer daar inne gebleven zijn de verwoeste verderfnisse van geneychtheyt om Gode ende den Naasten te haten. Of men sal moeten segghen dat Jesus sijn ampt nyet oprechtelijck en heeft volbracht/ ende mitsdien geen waarachtigh Jesus dats Salighmaker en is.

3.

Opte ghenesingen vanden Lazarus door aanroeringe Christi/commenteert Calvijn alsoo: Ende ten is gheen wonder, nadien hy (Iesus) onsen vleesch heeft willen aannemen, ten eynde hy ons soude reynighen van alle sonden. Daarmen al seydt/en werdt nyet uytghenomen. Adams sonde met desselvens verderf ende smette werdt hier onder dan oock begrepē. Men mach oock nyet loochenen / dat Christus heeft wil ghehadt om te volbrengen/'tgene daar toe hy onsen vleesch heeft aanghenomen/ te weten ons te reynighen van alle sonde / ende midtsdien oock van Adams sonde met desselvens aancleven / als smette/ wonde ende alles. Want God ghewoon is de wonde soo volcomelijck te genesen/datter ooc geen lijckteecken meer en blijft. Soo volcomentlijck ghenas oock Christus na den lichame den Lazarum daar op Calvinus dit voorsz seydt. Nadien nu Jesus wille heeft ghehadt om alle onse sonden/ ende daar onder oock Adams sonde met desselvens aancleven gantschelijck te ghenesen: soo moetmen belijden sulcx te zijn ghesciedt: ofmen moet Christi almoghentheyt/ende volghens dien oock sijn Godtheyt loochenen.

Harmo. Matth. 8. 3.

Jer. 30. 17/ 33. 6.

4.

Nyemant den Christē name noch maar voerende en sal ontkennen dat Christus gecomē is als een geestelijcke Medecijnmeester om de zielen te ghenesen. Immers oock Calvijn selve schrijft sulcx naacktelijck. De selve schrijft mede/ dat/ ghelijck het lichaam, so langhe het d'oorsake der siecten in sich besloten zijnde, de selve noch voedet, geensins gesont en mach genaemt worden, of schoon de smerte

Harmo. Matth. 11. 4. Calvijns Instit. ij. 48.

smerte noch nyet en quelt: alsō mede de ziele/ so langhe sy noch vol is van sodanighe sieckten der sonden/ geensins en mach ghesont gheacht worden. Dat nu gheneyghtheydt om Godt ende den Naasten soo te haten / dat die belet inden menschen te doen dat God beveelt/ te weten dese liefde tot Godt ende den Naasten te hebben/ sonde is/ eñ een sieckte der zielen/ en vermach nyemandt te loochenen vanden Ghereformeerden: die sulcke aangheboorne quade gheneghentheyt voor sonde self houden/ ofmen die al schoon nemmermeer en bewillighde. Dese quade gheneyghtheyt of sieckte der zielen/ leert de Catechismus/ nu noch ghebleven te zijn in alder menschen zielen na de comste ende salvinghe metten dierbaren bloede Christi / de ware Medecijnmeester der zielen: so volght na dese leere des Catechismi / dat dese Medicus Jesus nyet waarachtelijck ghesondt ghemaackt en heeft/ nyet alleen de siecke of ghewonde menschelijcke nature nyet/ maer ooc mede nyet / de ziele van een eenigh mensche op aerden. Eert dan dese Catechismus dien waren Medecijnmeester der zielē al waerdelijck? mach de ziele oock ghesondt ghenaamt wordē van sonden of quaatheydt / daar inne noch blijft steken soodanighen wortele van geneyghtheydt om Gode ende den Naasten te haten, dat sy nemmermeer mach af laten te sondigen int laten van't gene haar te doen bevolen is? soude dat een waarachtighe gheenesinghe zijn? waar heeftmen ghelesen dat Jesus yemanden na den lichame maar ten halven heeft ghenesen? nerghens. Soude hy ghebenedijdt dan sulcx minder vermogen inder menschen zielen dan in haar lichamen?

5.

Harmo. Mat. 12,29. Dat en schrijft bylo Calvijn nyet/ maar gheheel anders daar hy seyt: dat alle weldaadt by Christum betoont aanden lichamen, heeft hy ghewilt datmen sal trecken opten zielen. Daaromme heeft hy int verlossen der menschen lichamen vande Tyrannie des Duyvels betoont, dat de Vader hem hadde ghesonden tot een Verlosser, om wech te nemen de gheestelijcke Tyrannie die hy (de duyvel) exerceerde over de zielen. Dat zijn Calvijns woorden. Laat ons nu ondersoecken of dese verlossinge oock ghescheidt is door Christum in den zielen.

Gheen ziele over welcke de duyvel noch soo tyranniseert overmidts sijn hatelijcke vrucht van geneycht heyt om Gode ende den Naasten te haten / dat hy nyet en mach volcomentlijck onderhouden 'tghebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naasten / en is door Christum verlost vande gheestelijcke Tyrannie des Duyvels.

Aller menschen / oock der gheloovigher zielen/ zijn (soo de Catechismus leert) noch altijdt so gheneyght om Gode ende den Naasten te haten / dat sy 'tghebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naasten nyet en mogen volcomelijck onderhouden.

So volght nu nootlijck na de leere deses Catechismi/ dat noch gheen ziele (oock der Gheloovighen nyet) door Christum verlost en is vande geestelijcke tyrannie des Duyvels.

Sulcx moet ontwijfelijck volghen uyt dese voorsz leeringhe deses Catechismi/ ende midtsdien oock mede een van beyden/ te weten/ dat Jesus nyet en is inder waarheydt Jesus/ dat is een Salighmaker/ oock geen waarachtigh Medecijnmeester der zielen / als die noyt een eenighe ziele (veele minder alle) waarlijck salich ende ghesondt en heeft ghemaackt. Of wilmen dese blasphemie van Christo Jesu nyet segghen / men sal

moeten seggen dat de Catechismus onwaarheydt leert / daar aan / dat der menschen nature nu noch so gheneyght is Gode ende den Naasten te haten, dat niemant / oock de Christgheloovighe nyet / dit ghebodt Christi vande liefde volkomentlijck mach onderhouden.

6.

Hier sal my moghelijck yemandt teghens comen metten Catechismo selve / ende seggen dat ick die calumniere. Ghemerckt het so verde van daar is / dat de Catechismus Christo de oneere soude willen aandoen / dat de selve ter contrarien opte achthiende vraghe: Wie de Middelaar is, antwoordt aldus: Onse Heere Iesus Christus, die ons tot een volcomen verlossinghe ende gherechtigheydt ghesch onckẽ is. Ende seyt voorts opte 19. Vraghe: Dat sulcx int Paradijs gheopenbaart, door de Patriarchen ende Propheten belooft, door d'offerhanden voor ghebeeldet, ende ten laatsten door den eenighen gheboornen Sone vervult is. Dat schijnt nu wel verde (mach hier voorts yemandt segghen) van Christo sulcken oneere aan te doen als ghy hier voorstelt. Want daar staat nyet simpelijck van een verlossinge eñ rechtvaerdigheyt / maar van een volcomen verlossinghe ende rechtvaerdigheyt. Daar staat oock nyet dat die noch eerst voor een deel sal geschieden / maar dat die vervult is. Wat vervult is en ghebreeckt dylo nyet altoos aan. Op dese teghenworp antwoorde ick aldus:

Catechis. Vraghe 18.

Gheen mensche die wille heeft om yet te doen ende sulcx nyet en vermach / overmidts yemandt anders sijns machtigh zijnde hem belet sijn wille te volbrenghen / is volcomelijck verlost vande tyrannije sijns ouden Heeren.

Alle Christgheloovighe heeft wille om 'tghebodt Christi vande liefde tot Gode ende den Naasten volcomelijck te onderhouden / 'twelck hy nochtans nyet en vermach overmits de aangheboren nature / soo de Catechismus leert / van ghene gentheyt om Gode ende den Naasten te haten / hem sulcx belet te volbrengen.

Daar uyt blijckt nu dat na de leere deses Catechismi geen Christgheloovigen / volcomelijck verlost is vande tyrannie sijns ouden Heeren.

Daar uyt dan mede volght dat Jesus Christus geen waarachtigh Verlosser noch Salighmaker en soude zijn / als die noch noyt yemant waarlijck / maar alleen waanlijck int nyet toerekenen / verlost soude hebben vande tyrannije der sonden / onder welcke (soo de Catechismus mede leert) Adam ons allen nyet waarlijck of toerekentlijck / maar waarlijck gebracht ende verbonden soude hebben: Sulcx dat hier noch al mede Adam machtigher soude zijn geweest om alle 'tmenschelijcke gheslacht te verderven ende onder der sonden tyrannije te brengen ende te houden: dan Christus is om al 'tmenschelijcke gheslacht / ja een eenigh mensche te ghenesen / ende van der sonden tyrannije / d'wang / ende ghebiedt te verlossen. Alle 't welcke opentlijck streckende is tot schandelijcke lachteringe van onsen Heere Jesu Christo / de ware ende nyet gewaande Heylant / Salighmaker / ende Verlosser des werelts ende alder menschen.

7.

Men mach inde Commentarien Calvini sien ghescreven te zijn / dat nyet qualijck te propoost souden comen op't xv. verset van dit 5. Capittel totten Romeren dese woorden: Indien de val Adams gheweest is van soo grooter cracht van soo vele volcx te verderven ende te vernielen: dat de gratie Godts veele meer crachts sal hebben om veelen saligh Rom. 5. 15.

ſaligh te maken: want dat ſtuck is geheel ſeker, dat Ieſus Chriſtus al veel machtiger is om de menſchen te bekouden, dan Adam is om te verderven. Daaromme beſluyte ick hier uyt deſe woorden Calvini ende uyt de voorgemelde woorden des Apoſtels Pauli alſoo / Alle wat Adam door ſijn eenighe ſonde ofte val vermoghen heeft om 'tgantſche menſchelijcke gheſlacht te verderven ende verdoemen/ 'twelck ſijn meyninghe noch voornemen nyet en was: dat / ja meer heeft Jeſus Chriſtus die een Salighmaker des werelts is / ende om de werelt ſaligh te maken is ghecomen / oock door ſijne doorgaande ende volmaackte gherechtigheydt vermogen/om 'tgantſche menſchelijcke gheſlachte ſaligh te maken.

Adam heeft vermoghen door ſijn eenighe ſonde ofte val de verderfniſſe ende verdoemeniſſe te brengen over alle menſchen.

Soo volght noodtlijck dat oock Chriſtus vermoghen heeft de gheneſinge ende ſalighￜeyt/of (ſo d'Apoſtel ſeyt) de ſalighmakinge des levens te brenghen over alle menſchen.

Jmmers Paulus d'Apoſtel ſeydt met naackte woorden dat ſulcx gheſchiedt is / te weten ſoo wel dat de ſalighￜeydt door Chriſtum / als de verdoemeniſſe door Adam ghecomen is/ nyet over eenighe Gheloovighe of Ongheloovighe / maar over alle menſchen. Dit en wil de Catechiſmus met heuren Gheloovers nyet verſtaan geſproken te zijn van een verdoemeniſſe ons opcomende door navolginghe Adams int gheloove / maar door een alghemeyne ſtraf van Adams kinderen. Soo moet oock de rechtvaerdighmakinghe des levens nyet opcomen eenige door navolginge Chriſti int gheloove/ maar door een alghemeyne ghenade Godes in Chriſto over Adams kinderen. Want ſoo't eene geſchiet/ alſoo gheſchiet oock het ander/ſeydt d'Apoſtel. Js nu des Apoſtels ſegghen waarachtigh (wie mach daar aan twijfelen?) ſoo moet onwaarachtigh zijn des Catechiſmi ſeggen: dat wy noch altſamen na de rechtvaerdighmakinge des levens door Chriſtum verworven/altijt van naturen geneyght zijn om Gode ende onſen Naaſten te haten: ende mitſdien nemmermeer ſoo en gheraken tot de rechtvaerdighmakinghe des levens / dat wy 'tghebodt Chriſti vande lieſde volcomelijck moghen onderhouden. Ende dan droomt oock Calvijn/ſeggende dat de gratie veel meer machts heeft om velen ſaligh te maken, dan de ſonde om velen te verdoemen. Want dan zijnder gheen recht ſaligh ghemaackt door Gods genade in Chriſto/eñ zijn dan alle menſchē te recht verdoemt door de ſonde Adams. Ende dan/ te weten als de Catechiſmus hier recht leert / ſoude de beſluytreden Pauli moeten ſtaan alſoo:

Nyet alle wat Adam vermogen heeft door ſijn eenighe ſonde om 'tgantſche menſchelijcke geſlacht te verderven / en heeft Chriſtus vermoghen door ſijn ſtadighe gherechtigheyt om 'tgantſche menſchelijcke gheſlacht ſaligh te maken.

Adam heeft vermoghen door ſijn eenighe ſonde ofte val / de verdoemeniſſe oft verderf te brenghen over alle menſchen niemant uytgenomen.

So volght nootlijck dat Chriſtus nyet en heeft vermoghen door ſijn ſtadighe gherechtigheydt / de gheneſinghe ende ſalighￜeydt te brengen over al het menſchelijcke gheſlacht/ maar alleen over weynigh Gheloovigen. Alſo deſe beſluytreden nootlijck volght uyt de leere deſes Catechiſmi / alſoo is ſy openbaarlijck teghen de clare woorden Pauli

ende teghen de waarheydt selve. Maar willen die den Catechismum voorstaan segghen door Adams eenighe sonde sonder yemants navolginghe van Adam ende eyghen ongheloof de verdoemenisse ghecomen te zijn over allen menschen: sy sullen oock moeten segghen door des eenighen Christi gherechtigheydt/ die rechtvaerdighmakinge des levens/ sonder yemandts navolginghe van Christo ende eyghen gheloof / die rechtvaerdighmakinge des levens gecomen te zijn over alle menschen. Is dit/ soo is de leere des Catechismi onrecht int segghen dat wy in noch van naturen ghenepght zijn Gode ende den Naasten te haten. Maar willen sy hier nyet aan / soo moeten sy nyet alleen teghen Calvijn/ maar oock teghen de gantsche Schrift Adam machtigher maken om veele te verderven / dan Christum om vele te genesen. Dat waar Christum opentlijck ghelastert.

8.

Rom. 5. 20. Noch schrijst d'Apostel Paulus: Waar de sonde overvloedigh gheweest is, daar is de ghenade veele overvloedigher geweest. Dit is gheschiedt/ te weten de overvloepinghe ende midtsdien het verderf der sonden in Adam alleen/ende oock inden ghenen die hem int sondighen navolghden: of inde menschelijcke nature ende mitsdien in alle 'tmenschelijcke geslachte. Nyet in Adam ende sijnen navolghers alleen / houdt de Catechismus met heure vaderen/ maar inde menschelijcke nature ende midtsdien in alle het menschelijcke ghestachte / heeft de sonde ende 'tverderf overvloeyet. Want seydt de Catechismus (maar nerghens de H. Schrift) de menschelijcke nature hadde ghesondight. Nota.

Vraghe 16. Wel-aan/ laat ons dat so nemen/ soo moet hier uyt dese leere des Catechismi ende uyt de voorsz woorden Pauli noodtsakelijck werden ghemaackt dit besluyt: Waar de sonde overvloedigh is geweest, daar is de ghenade veele overvloedigher gheweest, sulcx dat midtsdien de sonde daar voorts nyet meer mach wesen. Inde gantsche menschelijcke nature / ende midtsdien in alle het menschelijcke ghestachte / is de sonde (segghen die den Catechismum voorstaan) overvloedigh gheweest. Soo is oock de ghenade inde menschelijcke nature ende alle menschelijcke ghestachte noch overvloedigher gheweest / sulcx dat midtsdien de sonde daar voorts meer nyet en mach wesen. Stemmen sy dit toe/ soo wederspreken sy haar leere inde Catechismo vande nature om Gode ende den Naasten te haten. Wederspreken sy dit: soo wederspreken sy den Apostel ende sullen dan moeten segghen alsoo:

Nyet al waar de sonde is overvloedigh gheweest / is oock de ghenade veel meer overvloedigh gheweest.

Inde menschelijcke nature is de sonde overvloedigh gheweest.

Dus is inde menschelijcke nature de ghenade nyet overvloedigher geweest. Wie siet nyet dat sulck segghen valsch is/den Apostel loochent ende de ghenade Christi cleynder maackt ende onmachtigher / dan Adams sonde!

9. a

Eyndtlijck de Catechismus leert alsoo: Waarom moet hy een waarachtigh ende oprecht mensche zijn? Antwoorde: Om dat de rechtvaerdigheyt Gods vorderde, dat de menschelijcke nature, die gesondight hadde, voor de sonde betaalde: ende dat een mensche selve een sondaar zijnde, nyet en conde voor anderen betalen. Waaromme moet hy tsamen een waarachtigh Godt zijn? Antwoorde. Op dat hy uyt cracht sijnder Vraghe 16.

Vraghe 17.

Godtheyt

Godtheyt den last des toorns Godts draghen, ende ons de gherechticheyt ende dat leven verwerven ende weder gheven mochte. Dat leert alles de Catechismus.

b

Dat de Catechismus hier een onschriftlijcke wijse van spreken ghebruyckt/ heb ick voor ghesepdt/ ghemercktmen nerghens sulcx/ of daar sulcx upt volght/ en leest inde heylige Schrift. Nature is wat anders dan Adam. Heeft de nature gesondight/ soo en heeft Adam nyet gesondicht/ maar de nature. Waar toe nu sulcx soude strecken/ gheve ick den broeden liever te bedencken/ dan icx hier voor alle mans ooghen soude ontdecken.

c

Maar laat ons hier nemen als of de nature hadde ghesondight/ so de Catechismus leert/ soo vallen hier inne te bedencken twee saken/ te weten wat nature het was/ die voor de sonde betaalt heeft: ende van't blijven vande schulde eñ straf na de betalinghe.

d

Vraghe ick hier wat nature het was/ die voor de sonde soude betalen/ te weten de verdorven ende sondighe/ of een ander nature? de Catechismus antwoordt naackt ende claar/ dat het de Rechtvaerdigheyt Godts vorderde/ dat de menschelijcke nature die ghesondight hadde, voor de sonde betaalde, die was na de leere des Catechismi soo verdorven, dat sy onbequaam is tot eenigen goede. Oock gantsch verkeert ende vermaledijdt. Daar upt men moet besluyten 'tghene volght: Vraghe 7. ende 8.

Alle wat verkeert/ vermaledijdt ende onbequaam is tot eenigen goede/ dat en mach nyet betalen voor de sonde 't welck goet doen is.

De menschelijcke nature was (so de Catechismus leert) verkeert/ vermaledijdt ende onbequaam tot eenighe goede.

Soo volght dat de menschelijcke nature nyet en heeft mogen betalen voor de sonde/ 't welck goet doen is.

e

Heeft dan Christus onse menschelijcke nature die self verkeert/ vermaledijdt ende sondigh was/ oock onbequaam tot eenigen goede/ aanghenomen: soo en heeft hy in de sondighe ende verkeerde nature nyet anders dan sondighen vermoghende/ de gherechtigheyt nyet voldaan noch betaalt. Want met sondighen en machmen de gerechtigheyt nyet voldoen of voor de sonde betalen. Heeft Christus dan oock een ander suyvere ende heylige/ ende nyet onse besmette ende sondighe nature aanghenomen (so Menno qualijck heeft gheleert) soo en heeft nyet de menschelijcke nature die gesondicht hadde/ maar een ander nature voor de sonde betaalt/ ende dan sept de Catechismus hier gheen waarheyt.

f

Het tweede/ dat hier te bedencken valt/ was van't blijven vande schult ende straffinghe na de betalinghe. Want ghelooft de Catechismus ontwijfelijc dat Christus voor Adams sonde volcomentlijck gheboet ende sijn schulde voldaen heeft: hoe machmen ghelooven dat de rechtvaerdighe (swijghe barmhertighe Godt de Vader Jesu Christi) na sulcken volcomen boete ende betalinge noch so schrickelijck vertoornt, oock over de aangheboren sonde (dat Adams sonde is soo de Catechismus sepdt) dat hy noch gelijckewel die door een rechtvaerdigh oordeel tijdelijck ende eeuwelijck wil straffen? Ghelooft wederomme de Catechismus dit waarachtich te wesen/ te weten dat Godt oock de aangheboren (dat noemt sy Adams) sonde nu noch ghelijckewel na de volcomen boete ende

Antw. opte Vrag. 1.40. 56.79.86. 37.16.

Adam als bekeert eñ gheloovigh.

Nota. Vraghe 20.

ende betalinge door Chriſtum daar
voor ghedaan / tijdelijck ende eeu-
welijck wil ſtraffen (ſoo de ſelve Ca-
techiſmus mede opentlijck ſeydt:)
hoe mach de Catechiſmus daar be-
neven ghelooven dat Godt recht-
vaerdigh (ick ſwijghe verſoent ende
barmhertigh) is? of is't rechtvaer-
digheydt twee boeten ende twee be-
talingen voor een eenige ſonde ende
ſchuldt te eyſchen ende te nemen?
Alſo moet volghen uyt deſe leere des
Catechiſmi / ſo die waarachtigh is/
een van beyden / te weten dat Chri-
ſtus de ſchulde ende ſonde Adams
nyet volcomentlijck en heeft betaalt
ende geboet: of dat God nyet recht-
vaerdich en is. Maar want dit bey-
de onwaarachtighe / valſche ende
Godſlaſterlijcke ſaken zijn: en mach
ick gheen van beyden ghelooven/
maar wel dat de Catechiſmus hier
leert ſaken die onwaarachtigh ende
Godtſlaſterlijck zijn.

g

Seytmen hier/ al iſt ſo dat de ver-
dorven quaatheydt ons noch aan-
gheboren wert na de voldoeninghe
Chriſti ende noch in ons blijft / ſoo
en wordt die ons Gheloovighen
nyet toegherekent/ maar ons om
Chriſti voldoeninghe willen quijte
gheſchouden : men en mach daar
mede gheenſins voldoen: want dan
en heeft noch de menſchelijcke natu-
re in Chriſto (laat my ſchoon deſe
wijſe van ſpreken voor goedt laten
doorgaan) voor de ſonde Adams
nyet volcomentlijck geboet ende be-
taalt door de menſchelijcke nature.
Ghemerckt dan noch in allen ande-
ren nyet gheloovigh zijnde de ſchul-
de / ghelijck als of daar nyet voor
gheboet ende voldaan ware/ toege-
rekent wort. Immers de ſtraf ſel-
ve/ te weten de aangheerfde quaat-
heydt ende verkeertheydt die tot al-
le goet onbequaam is / ja om Gode
te haten gheneyght is / blijft noch
na tſeggen vande Catechiſmo nyet
alleen inden ongheloovighen/ maar
oock inden Gheloovighen / ja her-
boornen al dit leven lang ſelve.
Machmen hier oock eenighe volco-
men boete ende betalinghe in merc-
ken? vrylijck neen. Oock gheenſins
na 'toordeel Calvini ſelve. Want die
ſeyt wel uytdruckelijck : Iſt dat God Inſtit. ix.69.
noch ſtraf eyſcht over de ſonde , ſoo
en heeft ons Chriſtus nyet altoos ge-
baat. Deſe blijvende ſtraf na de vol-
doeninghe/ boete/ eñ betalinge Chri-
ſti voor Adams ſonde/ ja voor alder
werelt ſonde / leert de Catechiſmus
opentlijck / daar hy ſeydt/ dat Godt
hem (noch) ſchrickelijck vertoornt
oock over de aangheboorne ſonde,
ende dat hy die tijdelijck ende eeu-
welijck wil ſtraffen. Soo volght na
deſe leere des Catechiſmi ende de
woorden Calvini/ dat Chriſtus ons
nyet altoos en heeft ghebaat. Dat
heet Chriſtum verſaken / verwer-
pen / ende gantſchelijck wech ne-
men. Daar ſietmen nu in deſen
ſtucke de Catechiſmus ſtrijdigh te-
ghen Meeſter Johan Calvijn / te-
ghen haar ſelve ende tegen de God-
delijcke Schrifture.

Alſo volght nu uyt de voorſz ſtuc-
ken dat men na deſe leere des Cate-
chiſmi (ſoo die waarachtigh ware)
ſoude moeten ghelooven ende hou-
den / 8. dat Paulus d'Apoſtel on-
waarheyt geſchreven ſoude hebben.
1. c. dat Adam machtigher is ghe-
weeſt om verderven / dan Chriſtus
om te gheneſen. 9. f. dat Godt on-
rechtvaerdich 1. a. is/ dat Chriſtus
6. nyet en is een Salighmaker des
werelts noch vander 1. b. gheloovige
nature/ dat Chriſtus 9. e. een ander
nature dan d'onſe heeft aangheno-
men / Item dat Chriſtus noyt zie-
le waarachtelijck heeft gheneſen/
5. noyt ziele van des Duyvels ty-
rannije verloſt heeft 9. g. dat Chri-
ſtus ons niet altoos gebaet en heeft/

3. 'ende dat Christus / nyet en is almachtigh. Alle welcke stucken soo noodtsakelijck uyt het segghen van dese Catechismo / Calvini ende andere Gherefoꝛmeerden moet volghen / als elck vande selve wederschꝛiftelijck valsch ende lasterlijck is.

Derde stuck.

Vande boete ende beteringhe over de sonde ende 'tverderf Adams, gheschiedt door onsen Heere Iesum Christum voor sijne Gheloovighen.

1. a

Salmen recht verstaan wat beteringhe dooꝛ Chꝛisti boete is gewoꝛden: men moet eerst verstaan wat verderf dooꝛ Adams sonde is ghewoꝛden. Dit verderf stelt Bullinger inde uytwisschinge vanden beelde Godes, welcke uytwisschinghe hy noemt de erfsonde, hate tot Gode, onconde Godes, sotheyt, ongherechtigheyt &c. ende boosheydt &c. Ende Calvijn die selve coꝛter beschꝛijvende/ seyt dit te wesen sodanighen verdorventheyt onser naturen, dat sy is, nyet alleen ydel van alle dat goedt is, maar oock mede so vruchtbaar van alle quaden, dat sy (daar in) nyet en mach ledigh wesen. Daar teghen beschꝛijft Calvijn het beelde Gods daar af Moyses verhaalt / te wesen een oprechtigheydt ende onnooselheydt vande gheheele ziele: in sulcker wijse dat de mensche als in een spieghel representeert, de wijsheydt, de rechtvaerdigheydt ende de goetheyt Godes.

Decad. iiij. Sermo. x. Fol. 16. 9.

Institu. ij. 13.

Comment. Coloss. 3. 10.

b

Nadien nu het Beelde Godes als wesende een repꝛesentatie vande wijsheydt/ rechtvaerdigheydt/ ende goetheydt Godes/ het platte tegendeel is vander verdoꝛventheydt der naturen ofte het beeldt Adams/ 'twelck de Gherefoꝛmeerden stellen te zijn sotheyt/ onrechtvaerdigheyt/ boosheyt ende meer andere quaden: soo ist so onmoghelijck dat dese quaden stadelijck blijven souden inde ziele/ daar inne het beelde Godes comt met sijne goetheyt: alst onmoghelijck is dat de lucht stadelijck duyster soude blijven inde welcke de Sonne met hare claarheyt comt. Dese meyninge dꝛucken oock claarlijcken uyte dese eyghen woozden Calvini: Te vergheefs roemtmen de kennisse ende 'tgeloove Iesu Christi indien het nieuwe leven daar mede nyet en is versaamt. Want alsoo waar Christus regneert, en is hy geensins ledich: maar hy toont opentlijck de macht ende cracht sijns Gheests. Nu ist ghesey dt dat sijn eyghentlijck werck is de sonde te verjaghen, min noch meer, dan de Sonne doet verdwijnen de duysternissen door sijn claarheyt. Ende werden wy hier wederomme gheleert, hoe levendigh ende hoe vol werckelijcke cracht is, die kennisse van Iesu Christo, ghemerckt sy ons transformeert ofte verschept in sijnen beelde.

Comment. 1. Ioan. 3. 6.

c

Wt dese woozden Calvini te samen ghevoeght mette woozden des Catechismi datmen 'tgebodt Chꝛisti vande liefde nyet volcomentlijck mach onderhouden/ overmidts wy van naturen gheneyght zijn Gode ende den Naasten te haten / moetmen vastelijck besluyten 'tghene volght:

Waar Chꝛistus regneert daar verdꝛijft hy de sonde / gelijck de Sonne dooꝛ haar claarheydt de duysternissen verdꝛijft/ dat is gantschelijck.

In gheen mensche op aerden en werdt de sonde gantschelijck verdreven / ghemerckt die daar inne blijft int nyet volbrenghen van't gebodt der liefden.

Soo volght na dese leeringhen Calvini ende des Catechismi / dat Christus in gheen mensche op aerden en regneert.

Is dit waar/so en heeft Christus gheen gheestelijck rijck op aerden noch kercke. Soo en is der ghereformeerden kercke oock gheen kercke Christi / maar nyet dan een valsche kercke/ dats een/mē moet daar en boven upt het gheen voorsz staat noch besluyten alsoo:

Geen mensche inden welcken hier noch al 'tleven deur blijft de vrucht van't oude beeldt des sondighen Adams / en wert hier heel vernieut inden beelde Christi : in alle menschen blijft hier noch al 'tleven door de gheneyghtheydt om Gode ende den Naasten te haten/'twelck is een vrucht van't oude beeldt des sondighen Adams:

So moet volghen dat geen mensche ter werelt hier heel vernieut in den beelde Christi.

Seyt mē my hier op/dat dese vernieuwinghe in allen Christgheloovighen gheschiet voor een deel/ ende nyet int gheheel/ ende dat sulcx ghenoegh is/overmidts Godt upt ghenaden dat aan-neemt ende den Gheloovighen in Christo toerekent voor vol ende geheel/ ick sal daar op antwoorden alsoo:

e

Alle die daar leeren dat Adam/ hoewel buyten sijn wil ende voornemen / hem selve met alle het menschelijcke gheslachte/so gantschelijck ende volcomelijck heeft verdorven door sijn sonde/dat Christus/in wille eñ voornemen zijnde om alle 'tmenschelijcke geslachte gantschelijck ende volcomelijck te genesen / nyet een eenighe mensche heeft gantschelijck ende volcomentlijck ghenesen / door sijn gherechtigheydt : moeten oock segghen dat Adam machtigher is geweest om te verderven/dan Christus om te ghenesen.

De Catechismus ende Calvijn leeren dat Adam alle het menschelijcke gheslachte / nyet een mensche uptghenomen / gantschelijck ende volcomelijck heeft verdorven / ende dat Christus nyet een eenigen mensche gantschelijck ende volcomelijck heeft ghenesen.

So moeten de Catechismus ende Calvijn oock segghen dat Adam machtigher is gheweest om te verderven/dan Christus om te genesen. Maar hier tegen seyt Calvijn selve wel plat upt / dat Iesus Christus al veel machtigher is om te behouden, dan Adam om te verderven. Alsoo is hier Calvijn teghen Calvijn / de Catechismus met Calvijn teghen Calvijn/ende dese beyde teghen den gantschen sume vande H. Schrifture twistigh ende strijdigh. ij. id.

2.

Besa sprekende vander Gheloovighen veranderinghe als sy door 'tgheloove Christum hen selven toeeyghenen / schrijft dat wy door de wedergheboorte worden gantschelijck nieuwe menschen, soo veele de qualiteyten aangaat. Dese veranderinghe seydt hy (stracx daar voor) te geschieden nyet in een ydele ende vergheefsche wane of verbeeldinge, maar metter daet ende geheel crachtelijck. Met de name qualiteyten verstaat hy de sondelijckheydt ende deuchdelijckheydt/ ende nyet de substantie ofte het wesen des menschen. Wt welck segghen Besa ick besluyt 'tghene ende alsoo als volght: Conf. Fi. cap. iiij. dist. xiij.

Alle 'tghene waar door de sondighe gheloovighe mensche na sijne sondige qualiteyt gantschelijck wert een nieu mensche : dat en laat nyet

altoos

altoos oudts oft sondelijcx over blij-ven in sulcken vernieuden mensche.

Door de wedergeboorte worden de sondighe gheloovighe menschen gantschelijck nieuwe menschen.

Soo volght vastelijck dat de wedergheboorte nyet sondelijcx en laat blijven in sulcken vernieuden mensche. Hier uyt volght voorts ditte:

Nyet altoos van alle dat sondelijck is en blijft over inden mensche die door de wedergheboorte gantschelijck is vernieut.

De geneychtheyt om Gode ende den Naasten te haten is sondelijck.

Dus en blijft de gheneychtheydt om Gode ende den Naasten te haten in geen mensche die door de wedergheboorte gantschelijck is vernieut.

Maar hier teghen leert de Catechismus dat in alle menschen / niemandt uytghenomen / noch altijdt blijft de sondelijcke gheneychtheydt om Gode ende den Naasten te haten: soo volght uyt des Catechismi ende Beses leere voorsz / datter nyet een mensche door de wedergeboorte gantschelijck ende waerachtelijck is vernieut: also dat henluyder veranderinghe ofte vernieuwinge / geschiet nyet metter daet ende gheheel crachtelijck / maar alleen in een vergheefsche wane ofte verbeeldinghe.

3.

Besa stelt der voorsz plaatsen drie deelen vande wedergheboorte / namentlijck / de doodt der sonden, de begravinge der sonden, ende de verrijsenisse des nieuwen menschen. De doodt der sonden noemt hy daar de doot des aangheboren smettings die de oude mensche werdt ghenoemt. Van dese doot schrijft Calvijn opten woorden Pauli; wie doodt is, die is gerechtvaerdight van de sonde; 'tgene hier na volght: Dit is een bewijsreden ghenomen uyt de eyghenschap ende het ghevolgh vande doot. Want nadien de doodt te niete doet alle de werckingen des levens, so moet volghen dat wy, die de sonde doot zijn, oock af laten van te doen, de werckinghen, die de sonde dede, als die noch leefde. Dat schrijft Calvijn / ende dat acht ick dat toestemmen sullen / als wel ende waarachtelijck ghesepdt zijnde / alle die onderscheyt connen maken tusschen doot zijn ende sieck zijn. Want dese al is hy swack / mach noch eten / drincken / begheeren / willen / ja oock spreken / 'twelck wercken zijn eens levendighen menschen: maar een doode en mach sulcx geen van allē / noch nyet altoos anders wercken of doen. Laat ons dit nu voegen op dese onse sake.

Conf. Fi. Capit. iiij. dist. xiij.

Comment. Rom. 6, 7.

Het eerste deel vande wedergheboorte stelt Besa te wesen de doodt vande aangheboren (so noemt hy't) verderfnisse ofte smette / 'twelck is d'oude mensch: welcke oude mensche / soo langhe hy leeft / gheneycht is om Gode ende den Naasten te haten, in sulcker voeghen / dat die oock altijt den mensche belet Gode te ghehoorsamen in sijnen ghebode vande liefde. Daar uyt besluyt ick als volght: Wie doodt is en mach nyet altoos meer doen vande wercken die hy dede als hy leefde. Dit schrijft oock Calvijn selve.

D'oude mensche is inden herboren mensche doodt. Dus en mach d'oude doode mensche door sijn ghestorven gheneychtheydt om Gode ende den Naasten te hatē / niet meer doen 'tghene hy dede als hy leefde / te weten den mensche te beletten dat hy Gode ende sijnen Naasten lief hebbe. Dats een.

Mach dit nyet meer doen de gestorven oude mensche / veel minder sal't mogen doen de begraven oude mensche. Gemerct de begravenisse / soo Besa daar wel seydt / is een volherdinge eñ voortgang vande doot.

Con. Fid. Capit. iiij. dist. xiij. Fol. 42.

Aangaande

Aangaande nu de verreſen men-
ſche, die is (ſeydt Beſa) gantſchelijck
vernieut, voor ſoo veele aangaat de
qualiteyten: wat is dit anders te
ſeggē dan dat de oude aangeboorne
(ſo hy't noemt) ende ſondige quali-
teytē gantſch doot zijn in deſen ver-
reſen menſche / inden welcken dan
nyet meer en leeft yet vande oude/
maar alleen nieuwe qualiteyten:
ſulcx dat deſe ſoude moghen ſeggen
mettē Apoſtel/ ick leve nu, nyet meer
ick maar Chriſtus in my, ende ſo hy
Rom.6,2. elwaarts ſeydt: Hoe ſouden wy die
de ſonde zijn geſtorven, daar in noch
leven? Hy wil ſegghen 'tis onmoge-
lijck. Deſe meyninghe druckt Beſa
ſelve wel claarlijc uyte op deſe plaet-
ſe / noemende deſe gheeſtelijcke ver-
rijſeniſſe te weſen het derde effect,
werckinghe ofte vrucht van Chriſto
in ons woonende, die ons een nieu-
we crachte ingheeſtet, na dat de ver-
derfniſſe onſer naturen ghedoodt is.
Dat zijn Beſe woorden. Moetmen
hier mede niet vaſtelijck ſluyten dat
in ſoodanighen verreſen menſche in
Chriſto / inden welcken Chriſtus
leeft/ de gheneghentheydt om Gode
ende den Naaſten te haten doot is?
Die beſluytreden ſal ſtaan alſoo:

In gheen menſche daar der natu-
ren verderfniſſe doot is/ en mach ſy
yet altoos meer doen/ende mitſdien
oock gheenſins den menſche ghene-
ghen maken om Gode ende den
Naaſten te haten.

In alle herboren menſche die gee-
ſtelijck is verreſen ende inden welc-
ken Chriſtus leeft/is de verderfniſſe
der naturen doot.

So blijckt nu dat in gheen herbo-
ren menſche die gheeſtelijck in Chri-
ſto is verreſen ende inden welcken
Chriſtus leeft/ der naturen verderf-
niſſe yet meer mach doen/ende mitſ-
dien oock gheenſins ghenegen mach
maken om Gode ende den Naaſten
te haten.

Wt alle 'twelcke ick beſluyte dat
de Catechiſmus qualijck leert daar
aan/dat alle Gheloovighe al 'tleven
deur noch ghenegen blijft om Gode
ende den Naaſten te haten: Of dat
Beſa hier onwaarheydt leert in ſij-
ne beſchrijvinghe vande wederghe-
boorte der Chriſtenen / in alle hare
drie deelen: of (ſeyt de Catechiſmus
ende oock Beſa beyde int gheen
voorſz ſtaat waarheyt) datter nyet
een herboren menſche en is nochte
en mach weſen ter werelt.

4.

Int voorghemelde Boeck vande
bekenteniſſe des Chriſtelijcken ghe-
loofs ſchrijft de ſelve Beſa oock de-
ſe woorden: Maar want wy door Confeſ. Fid.
den gheloove met Chriſto veree- Capit. iiij.
night hem inghelijft ende in hem ge- diſt. x.
wortelt oock inghegriffelt zijn, in- Fol.38.
den welcken (Chriſto) onſe natu-
re vander eerſter ooghenblick af dat
hy was ontfangen inden lichame der
Maghet Marie, met een veele volre
heylighmakinghe vernieut is ghe-
weeſt, dan ſy voormaals was, als ſy
(te weten onſe nature) in Adam
was gheſchapen &c. Dat zijn Beſe
eyghen woorden. Laat ons nu ſien
wat daar nootlijck ende waarach-
telijck uyt beſloten moet worden/
te weten ditte:

Het quaadt dat nyet en is in een
nature die minder heyligh is / en
mach nyet zijn in een nature die
meerder heyligh is.

In Adams nature / ſoo die was
van Gode gheſchapen / die minder
heyligh was dan ons nature nu is/
ſedert dat Chriſtus inden lichame
der Maghet Marie is ontfanghen
gheweeſt / en was nyet dat quaadt
dat hy gheneyght was om Gode of
ſijnen Naaſten te haten.

So volght nootlijck dat dit quaat/
te weten de geneyghtheyt om Gode
ende den Naaſten te haten / nyet en
mach zijn in onſe nature / die (na
'tſegghen

'tsegghen Bese) veele heyligher is dan Adams geschapē nature was/ als wesende vernieut met een veele volre heylighmakinghe.

Also moet hier mede onwaarheyt leeren/ of de Catechismus/ of Besa: of Christus heeft min machts ghehadt om de nature by Adam verdorven / weder te vernieuwen in volre heylighedt: dan Adam heeft gehadt om dit te verderven in volle sondelijckheyt.

Maar dat luydt boven alle dinghen lasterlijck van Christo / dat hy gebenedijt/ die God ende mensch is/ nyet en soude hebben moghen volbrenghen tghene hy expresselijck om is gecomen inden vleesche/ namentlijck den verdorven ende ghewonden ja ghestorven goede nature/ soment nu noemt/ te beteren/ te ghenesen ende int goede levendigh te maken.

Want dat Christus ghestorven ende een Verwinner verresen is tot dien eynde / op dat alle verderfnisse ghestorven ende begraven, ende wy in een nieu gheestelijck ende eewigh leven vernieut souden zijn, schrijft Besa self naackt ende claar. Soo blijckt uyt dese woorden Bese oock naackt ende claar/ dat de verderffenisse ghestorven is ende begraven. Wat ghestorven is ende begraven en werckt noch en doet nyet meer. Wat nyet en werckt noch en doet/ en werct noch en doet nyet quaats. Wat nyet quaadts en werckt noch en doet/ en mach nyet quaadts veroorsaken. Quaat ist so gheneyght te zijn om Godt ende den Naasten te haten dat de mensch het ghebodt Christi vande liefde nyet en mach onderhoudē: dit en mach de gestorven begraven verderfnisse indē Geloovigen (daar de doot ende begravenisse des verderfnisse is) nyet veroorsaken. Dus mach de Gheloovige dit gebodt Christi vander liefden onderhouden. Dit alles loochent de Catechismus/ dit alles volght nootlijck uyt de voorsz woorden Bese. Ten waar dan dat die hier teghen wilde segghen dat Christus nyet en heeft vermoghen te volbrenghen 'tghene hy toe ghestorven ende als een Verwinner is verresen/ namentlijck op dat alle verderfnisse (lieve wat quaat blijft hier buyten gheslooten ende levendigh!) gestorven ende begraven soude zyn.

Confes. Fid. Capit. iij. dist. 24.

Maar dit en mach Besa nyet segghen/ ghemerckt hy plat het teghendeel seyt/ te weten/ dat Christi cracht, om ons voor Gode te heylighen, sonder alle ghelijckenisse te boven gaat de crachten des verderfnissen (der naturen) om ons te besmetten. Is dit waar/ soo heeft Christus uytgherichte 'tghene daar toe hy is gecomen / so is de verderfnisse doot/ immers ten minsten inden herborenen / inden welcken de verderfnisse ghestorven is ende begraven. Soo mach de ghestorven verderfnisse in sulcke herboornen dan oock nyet meer gheneghentheydt wercken om Gode ende den Naasten te haten/ ende het onderhouden van 'tghebodt Christi vande liefde gheenssins beletten. Soo leert de Catechismus hier dan menschen leere ende loghen teghen de leere Godes ende de waarheyt.

Confes. Fid. cap. iiij. dist. xij.

6.

In dese (nu dick gemelde) bekentenisse des gheloofs schrijft Besa oock dat het van noode was / datter ware een waarachtigh mensche, inden welcken de ruijne (of vervallinghe) ghebetert zijnde, het menschelijcke gheslachte Gode versoent soude werden. Daar stelt Besa voor een middel totte versoeninghe van't menschelijcke gheslachte (nyet van Jode of Heyden / van Jan of Pieter / maar van't menschelijcke gheslachte) de beteringhe vande verval-

Confes. Fid. cap. iij. dist. xj.

vervallinghe die voor de versoeninge moeste gaan. Dese beteringe van de verballinghe is in Christo ghescheidt/ of sy is nyet gheschiet. Seytmen dit laatste/ soo zijn wy alle/ Gheloovighen soo wel als Ongheloovighen / in alle het menschelijcke gheslachte/ noch onversoent met Gode. Dit machmē nyet seggen sonder het bittere lijden ende den smadelijcken doodt Christi / ydel/ vergheefs ende gantsch onvruchtbaar te maken. Dit waar blasphemie teghen Christum. Seydtmen dan het eerste / te weten dat de beteringhe vande vervallinghe of verderfnisse in Christo is gheschiet (datmen wel moet segghen wilmen Christum nyet versaken) so en mach daar geen verderfnisse meer wesen. Wat nyet en is en werckt nyet quaets/ noch en veroorsaackt nyet quaats. Soo moet nu de Catechismus of heure Boumeesters belijden qualijck gheleert te hebben van sulcke byblijvende vervallinghe of verdorventheydt int menschelijcke geslachte/ ten minsten inden herboornen) daar deur wy alle gheneghen souden zijn om Gode ende den Naasten te haten: of sy sullen moeten loochenen dat God den menschelijcken gheslachte door Christum versoent is/ ende mitsdien Christum metten Joden versakende een ander Versoender ende Salighmaker moeten soecken.

7.

Seydt hier yemant wel waar te zijn dat Christus de verdervinghe ghebetert heeft/ doch inder toerekeninge alleenlijck / maar nyet waarlijck / soo dat de verdervinghe noch wel blijft / ooc inde nature sijnre geloovighen / maar en wert hem sulcx uyt ghenaden in Christo nyet toegerekent : die moet dan mede segghen dat Adam de goetheyt der naturen wel verdorven heeft / doch maar in de toerekeninghe/ ende nyet waarlijck : of hy sal moeten segghen dat Adam een mensche nyet willende de goetheyt der naturē verderven/ sulcx nyet waanlijck maar waarlijck heeft vermogen/ ende dat Christus willende de verderfnisse der naturen beteren / sulcx nyet waarlijck maar alleē waanlijck heeft vermogen. Dit luydt lasterlijck van Christo/ ende is hier voor uyt Besa ende anderen valsch ghebleken.

8.

Soude oock yemandt hier willen segghen dat dese verderfnisse onser naturē nyet waanlijck maar waarlijck is ghebetert door Christum/ doch maar voor een deel ende nyet int gheheel/ also dat hy de gheneyghtheyt om Gode ende den Naasten te haten noch heeft laten blijven inder naturen / ende dit nyet alleen in de alghemeyne nature van alle 'tmenschelijcke geslacht : maar oock inde nature vanden Gheloovighe nu al herboren zijnde in Christo : desen sal opentlijck teghen spreken ende loochenen nyet ick alleen / maar oock Meester Jan Calvijn selve met my tot verscheyden plaatsen / daar van ick hier maar stelle dese eenighe/ als meer dan ghenoegh daar tegen zijnde. Sijn woordē zijn dese: Daaromme werden in de ghene die sich tot Christum hebben bekeert, alle de deelen der naturen , die eerst haar ampt nyet en mochten volbrenghen, in haar gheheel gherestitueert. Hoe mochtment naackter ende claarder seggen/ dan't by Calvijn daar wert ghesept? daarmen alle de deelen van de nature seydt / wert daar nyet de gheheele nature gemeynt ? wie verstaat nyet dat alle de deelen eens dincx het geheele ding maackt? Wil yemant der Ghereformeerden hierinne Calvini teghen spreken / dien sal ick vraghen of Adam alle de deelen/ of maar eenige deelen ende eenige nyet vande nature hadde bedorven.

Calvinus Comment, in Esaia Capit. 35. verset 5. ende 6.

ven. Wat gheldet hy sal my antwoorden alle de deelen/ ende dat die noch nyet ten halven maar gantschelijck by Adam verdorven te zijn gheweest.

Soo gheve ick nu hier allen onpartijdighen verstanden te bedencken/ wat eere men Jesum den Salighmaker des werelts ende alder menschen aan doet/ alsmen seyt/ dat hy maar eenige deelen ende die noch nyet volcomelijck en heeft gherestitueert/ ende die noch nyet in allen menschen/ maar alleen inden ghenen die sich tot Christum hebben bekeert: ende dat daar teghen Adam in allen menschen/ oock in die hem nyet deur't navolghen der sonden tot hem Adam hebben ghekeert/ alle de deelen der naturen bedorven soude hebben volcomelijck. Sulcx leert de Catechismus. Daar tegen is hier Calvijn/ ende daar teghen is doorgaans de H. Schrifture. Ende dese leere des Catechismi soude noch moeten heeten Gods woort? Dats soo verde van daar/ dat die met waarheydt in desen blijckt te wesen der menschē onwaerachtich woort. Dat seggen Calvini machmen stellen alsoo:

Aller menschen nature welcker deelen alle also gheheel zijn gherestitueert dat sy moghen volbrenghen haar ampt/ die mach Godes ghebodt ghelijck volbrenghen/ also sulcx haar ampt is.

Aller menschen nature die sich tot Christum hebben bekeert/ is in allen deelen so gheheelijck gherestitueert/ dat sy haar ampt ghelijck moghen volbrenghen.

So blijckt dat de nature aller bekeerden tot Christum soo geheelijck in allen deelen is gherestitueert: dat sy moghen gheheelijck het ghebodt Godes volbrenghen. Ende noch moet hier uyt Calvijns woorden besloten worden alsoo:

Alle nature waar af alle deelen zijn gherestitueert uyt het quade of verderf int goede ende ghesontheyt/ is soo gheheel goedt/ ende ghesondt/ dat daar nyet quaadts of verderfs meer inne en is.

De nature van alle de ghene die sich tot Christum hebben bekeert/ is in alle deelen gherestitueert uyt het quade ende verderf int goede ende ghesontheyt.

Soo volght hier uyte dat de nature van alle de ghene die sich tot Christum hebben bekeert/ soo gheheel goedt ende ghesondt is/ datter nyet quaats noch verderfs meer inne en is. Is dit nu waarachtigh/ so en mach nyet waar zijn het seggen deses Catechismi/ houdende dat alle menschen noch gheneyght zijn van naturen om Gode ende heur Naasten te haten/ want dat quaadt ende verderf is. Soo moeten de vaders van desen Catechismo bewijsen dat Calvijn in sulck sijn seggen gedoolt heeft: of sy moeten segghen dat sich gheen Gheloovige tot Christum en heeft bekeert: of sy moeten bekennen dat sy selve hier groflijck ghedoolt hebben.

Adam is bekeert eñ gheloobigh gheweest/ ergo self in sijn geheel gerestitueert.

9.

De selve Calvijn schrijft noch ter voorsz plaatsen opte Propheet Isaie van Christo aldus: Want buyten hem (Christum) ontberen wy alle goede dinghen, of sy zijn in ons sulcx verdorven, datse nyet recht moghen ghebruyckt werden: hier van heeft Christus een volcomen ghetuyghnisse ende bewijsinge gegeven, als hy de Stommen de sprake, de Blinden 'tghesichte, ende den Lammen ende Creupelen haar volle crachten heeft weder gegeven. Maar 'tgene hy dede aanden lichamen, was maar een beteeckeninge der dingen, die hy overvloediger ende vele beter bewijst aan onse zielē. Dat zijn Calvijns eygen woorden. Daer uyt ick sluyte alsoo:

Comment. in Isaiam Cap.35.vers. 5. ende 6.

Alle wat Christus inde ghesondtmakinge aanden lichamen der menschen heeft bewesen / dat heeft hy overvloedigher ende vele beter ghedaan aanden menschen zielen.

Inde ghesondtmakinghe vander menschen lichamen heeft Christus metter daadt bewesen dat hyse wilde ende mochte / ja oock dat hyse heeft volmaacktelijck ende nyet ten halven of maar voor een deel ghenesen.

So blijckt nu dat Christus de zielen overvloedigher dan den lichamen/ dats nyet ten halvē ofte maar voor een deel/maar volmaecktelijck heeft willen / heeft moghen/ ja heeft ghenesen. Is dit waarachtigh/ 'twelck niemandt en mach loochenen / dan die nyet alleen Calvijn int voorsz sijn wel segghen wil loochenen/ maar oock die Christo sijn eere opentlijck wil verminderen: soo is oock onwaarachtigh dese leeringhe des Catechismi datter noch sulcken smettelijcken wortel vande sieckte der zielen altijt blijft inden Gheloovighen/dat sy geneyght zijn om Gode ende den Naasten te haten.

10.

Hier by comt noch dat Meester Jan Calvijn elwaarts schrijft met dese woorden: Maar hy (Christus) roert sonderlinghen een plaatse in't 35. Capittel van Isaia ende een ander int 61. op dat Sanct Ians Ionghheren souden verstaan, dat het ghene de Propheet ghesey dt hadde nopende het Rijcke Christi, ghe schiedt was ende vervult. In d'eerste plaatse is behelst de beschrijvinghe van't Rijcke Christi onder'twelcke Godt belooft dat hy sal wesen soo mildt ende ghenadigh, dat hy hulpe ende remedie sal doen teghen alle sieckte. Ende en is nyet te twijfelen, of hy en spreeckt daar vande gheestelijcke verlossinghe van alle quaden ende van alle ellendigheyden. Maar Christus heeft door uyterlijcke teeckenen betoont dat hy was ghecomen als een gheestelijck Medecijnmeester om de zielen te ghenesen. Dat zijn Calvijns woorden/daar uyt machmen vastelijck besluyten aldus:

Harm. Matth. 11.4. fol. 214.

Alle wat door den Propheet Isaias voorseyt was van't Rijcke Christi/ daar aan en is nyet te twijfelen of het en is door Christum (immers inden Gheloovigen) gheschiet ende vervult.

Ten is nyet te twijfelen of de Propheet Isaias en spreeckt in sijn 35. capittel vande gheestelijcke verlossinghe van alle quaden ende van alle ellendigheyden.

Soo is oock nyet te twijfelē/ dese gheestelijcke verlossinghe van alle quaden ende van alle ellendigheyden / en was door Christum inden Gheloovighen gheschiedt ende vervult.

Wie door Christum geestelijck is verlost van alle quaden ende van alle ellendigheyden / die is oock verlost vande ghenegentheyt om Gode ende den Naasten te haten / als een geestelijck quaat ende ellendigheydt wesende.

Alle Gheloovighen zijn geestelijck door Christum verlost van alle quaden ende van alle ellendigheyden.

Soo volght dat de Gheloovigen oock verlost zijn gheestelijck vande gheneghentheyt om Gode ende den Naasten te haten. Is dit nyet/ soo is Christus gheen ware Medecijnmeester der zielen: of is hy datte/soo heeft hy nyet ghetrouwelijck sijn boodtschap volbracht daar toe hy was ghecomen/ namentlijck om de zielen (so Calvijn wel schrijft) te ghenesen. Een van beyden moet waar zijn/ indien dese Catechismi segghen van die by gebleven wortel vander zielen zieckte/ te weten gheneghentheydt om Gode te haten/ waarachtigh is. Maar beter ist te houden

dat het segghen des Catechismi hier onwaarachtigh is.

11.

Want is volcomen ghenesinghe der crancken een rechte eere des Medecijnmeesters / het qualijck of ten halven genesen moet sijn schande wesen. Is de gheneghentheydt om Gode ende den Naasten te haten nyet een quale ja sieckte der zielen ? Leert de Catechismus nyet opentlijck dat die noch al'tlevẽ deur blijft inder Gheloovighen zielen ? so en is dan nyet een Gheloovige volcomentlijck ende gantschelijck ghenesen. Soude dat tot eere van onsen Medecijnmeester der zielen Jesu Christo moghen strecken? Ick weet wel dat de Catechismus sulcke halve of ghestuckelde genesinge Christi inden zielen der Gheloovigen leert/ ende sulcke half ghenesene voor ghesonden acht. Maar dit nyet met Calvino / want die daar opentlijck teghen schrijft / daar hy seydt aldus: Ghelijck het lichaam nyet en mach ghesondt gheseyt worden, soo langhe dat d'oorsake ende de materie vande sieckte noch in sich besloten zijnde voedet, of al schoon de pyne noch nyet en quelt: alsoo en mach oock de ziele nyet ghesondt gheacht worden, soo langhe hy noch is vol cranckheyden van soodanighe ghebreken. Daar spreeckt Calvijn van de gebreken by den Apostel Rom. 3. verhaalt. Wt dese woorden Calvini volght vastelijck ditte: Inst. ij. 48.

Gheen ziele daar inne noch is quaatheyt of sonde ('t welck der zielen sieckte is) en mach nyet recht gesont gheseyt worden.

Gheen ziele en isser ter werelt van alle menschẽ / oock vande Gheloovighen/ of daar en is noch inne de genegentheyt om Gode te haten oock den Naasten/'t welck quaat is/ so de Catechismus leert.

Soo volght na dese leere des Catechismi dat gheen ziele ter werelt/ oock der Gheloovighen zielen nyet/ met recht ghesondt moghen gheseyt worden. Is dan geen ziele recht gesondt / soo en heeft Jesus der zielen Medecijnmeester gheen ziele recht ghenesen : soo en is dan oock Jesus geen recht Medecijnmeester der zielen. Dit volght vast upt des Catechismi ende Calvijns segghen/ ende dit is een openbare lasteringe Christi/ dats verde van te zijn een ware/ Euangelische ende ghesonde leere.

10.

Laat ons voorts hooren wat meer vande ghenesinghe der gelooviger zielen geleert wert by Meester Jan Calvijn. Die schrijft daar af alsoo : De ziele en werdt nyet herboren als daar eenigh deel in werdt ghebetert, maar als sy gheheel werdt vernieut. Wt dit segghen Calvini ende upte leere des Catechismi dat in alle menschen/ oock gheloovigen/ altijt noch blijft een oude genegentheyt om Godt ende den Naasten te haten/ machmen so hier volght vastelijck sluyten. Inst. ij. 47.

Gheen ziele en werdt herboren als daar eenigh deel in wert ghebetert / maar als sy gheheel wert vernieut.

Alle ziele/ oock der Gheloovigen/ blijft in eenigh deel ongebetert ende onvernieut soo langhe de mensche hier ter werelt leeft. Daarom en werdt gheen ziele/ oock der Gheloovighen zielen nyet/ herboren so lange de mensche hier ter werelt leeft.

Want alle ziele inde welcke yet quaats ofte outs inne blijft / en wert nyet herboren in dese werelt.

In alle zielen/ ja oock der Geloovigen/ blijft hier ter werelt noch altijdt dat quaat ende sonde van ghenepghtheyt om Gode eñ den Naasten te haten. Daar by blijckt nu datter nemmermeer eenighe ziele en wert herboren inde werelt.

Nadien nu volghens des Heeren woorden niemandt het Rijcke Godes en sal sien dan die herboren is/ ende hier ter werelt niemandt en is herboren: soo moet volghen na de leere deses Catechismi/ dat gheen mensch op aerden/ gheloovige noch ongeloovige/ het Rijcke Godes sien ende saligh worden sal. Daer blijckt nu de leere deses Catechismi gheen Euangelische leere of blijde boodtschappe/ maar een treurighe ende vertwijfelde leere.

1. Joan.

13.

Deca. iij. Sermo. 9. fol. 150. ver. Henricus Bullingerus schrijft erghens: dat Iesus ons heeft bevrijet, voor soo veele als wy slaven waren. De Catechismus met heure makers ende gheloovers houden / dat wy alle gheheelijck ende volcomentlijck nyet ten halven ofte int deel slaven waren vande sonde. So moet oock noodtlijck volghen / dat Jesus (ten minsten sijne Gheloovighen) oock vande slavernije der sonden verlost nyet ten halven ofte int deel / maar int gheheel ende volcomelijck. Daer dit gheschiedt en blijft gheen ghenyeghtheyt om Gode en̄ den Naasten te haten / sulcx datmen daar noch altijdt een slave blijft der sonden: daar inne datmen nyet mogen die volcomentlijck 'tghebodt Christi vande liefde onderhoudē/ door sulck ghebreck ende nyet onderhouden/ noch altijt moet sondighen.

14.

Deca. iij. Sermo. 9. fol. 150. De selve Bullinger seyt ter voorsz plaatse oock aldus: Want alle sonden heeft hy (Christus) wech ghenomen ende sijnen Gheloovigen afgereynight. Wat waarachtelijck wech ghenomen werdt/ dat en is daar na nyet meer daar't eerst was. Alle sonden (dats nyet dese of die sonde) heeft Christus wech ghenomen uyt sijn Gheloovighen. Soo volght dat in sulcke Gheloovigen daar inne de wechneminghe van alle sonden door Christum waarachtelijck is ghescchiedt / gheen sonde altoos meer en is. Sonde is daarmen uyt gheneyghtheyt om Gode en̄ den Naasten te haten / Gode ende den Naasten nyet lief en heeft na den bevele Christi. Soo volght dat dese sonde oock in eenighe Gheloovigen Christi sulcx is wech ghenomen / dat die daar nyet meer en is. Is dit waar/ soo is dese leeringhe des Catechismi nyet waar.

1. Joan.

15.

Daar mede leestmen by den selven Bullinger dit gheschreven te zijn. Daar door heeft hyse gheghe- ven de aldervrijste gave des gheests, soo dat de kinderen Godes vrywilligh ende van selfs sich onderwerpen de Goddelijcke wille ende doen dat de Heere wil. Hier uyt volght nootsakelijck al ditte: Wie het gene doet dat de Heere wil / die en sondighet nyet. De kinderen Godes doen dat de Heere wil: dus volght dat de kinderen Godes nyet en sondighen. Daar teghen leert dese Catechismus dat alle Gheloovighen noch al 'tleven door sondighen / overmidts sy nyet volcomelijck en onderhouden ende doen 'tgheen dat de Heere wil in dat ghebodt vande liefde. Dus strijdet de Catechismus daar inne opentlijck teghen Bullingerum. Deca. iij. Sermo. 9.

16. a

Wy en zijn nyet alleen door Christum wederomme ghestelt in onse gheheel: maar wy hebben oock meer ontfanghen door de ghenade uyten tweeden Adam, dan wy inden eersten (Adam) door de nature hadden verloren. Dat schrijft Theodore Besa. Wilmen dit nyet lijden ghesc hiet te zijn inde gantsche menschelijcke nature / ende mitsdien den eersten Adam machtigher om verderven / dan den tweeden (Christum Jesum) om ghenesen maken: Respons. ad defen. Castellio. fol. 85. &c.

ken: men sal't my ten minsten moeten toelaten gheschiet te zijn in eenighe recht-gheloovige kinderen Godes. Is dan heyluyder nature weder in haar gheheel ghe restitueert: hoe mach eenighe sieckte / verderf of quade gheneyghtheydt om Gode ende den Naasten te haten in haar nature zijn ghebleven? Want dese quade nature en was nyet in Adam voor sijnen valle. Is dit in niemanden gheschiet/ hoe sal Besa hier moghen waarheydt schrijven? maar schrijft hy hier waarheyt/ hoe mach de Catechismus plat anders leerende/ waarheyt daar aan leeren?

b

Hebben wy dan oock meer ontfanghen door de ghenade vanden tweeden Adam/ dan wy inden eersten door de nature hadde verloren: soo moeten wy (laat dit noch maar ghenomen worden vande kinderen Godes) ten minsten oock dat in ons hebben / dat Adam in sich hadde. Adam hadde macht om 'tghebodt Godes volcomentlijck te onderhouden / ende nyet te sondighen. Soo moeten wy nu oock (ten minsten de kinderen Godes) macht hebben in Christo om 'tghebodt Godes volcomelijck te onderhouden ende nyet te sondigen. Hebben wy oock meer dan Adam eerst hadde upten ghenade vanden tweeden Adam ontfanghen: soo moeten wy immers ten minsten oock so veele hebben als Adam eerst hadde. Adam hadde eerst volcomen ghesontheydt ende ware onnooselheyt: soo moeten nu oock (ten minsten eenighe kinderen Godes) hebben volcomen ghesontheyt en ware onnooselheydt. Want sy dat hebbende / noch nyet meer en hebben dan Adam en hadde. Hebben dan eenighe kinderen Godes volcomen ghesontheyt/ soo en mach in heyluyden oock gheensins wesen de dootlijcke sieckte van sulcke gheneghentheydt om Gode ende den Naasten te haten: dat sy nemmermeer 'tghebodt vande liefde volcomentlijck volbrenghen mogen/ ende mitsdien noch altijt sondighen moeten. Hier is de Catechismus al mede so plat tegen Besam/ dat of d'een of d'ander moet onwaerheyt leeren.

17.

De voorsz quade gheneghentheyt om Gode en den Naasten te haten/ stelt de Catechismus inde nature/ de welcke daar maackt (soo die seydt) dat nyemant en mach volcomelijck 'tghebodt Christi vander liefde Godes onderhouden. Nu schrijft Calvijn op des Apostels woorden Col. 3. 10. Aanghedaan hebbende den nieuwen (mensche) die daar is vernieut inde kennisse Godes, na 'tbeelde des gheens die hem heeft geschapen: 'tgene hier na volght: De nieuwe mensche is de ghene die daar is Commenr. Colos. 3. 9. herschapen, in onderdanigheydt des rechtvaerdigheydts door den gheest Christi: of het is de nature die gheheelijck is vernieut door den selven gheest. Dat zijn Calvijns woorden/ daar uyt besluyt ick 'tghene volght:

Alle mensche die herschapen is door Christi Gheest in onderdanigheyt des rechtvaerdigheydts / en is nyet meer onrechtvaerdich int nyet onderhouden der gheboden Christi vande liefde.

Alle nieuwe mensche is sulcx door Christi Gheest herschapen/ soo Calvijn selve leert.

Soo volght dat alle nieuwe mensche nyet meer onrechtvaerdigh is int nyet onderhouden der gheboden Christi vande liefde.

Is dit waar/ oock des Apostels woorden dat die uyt Gode is ghebo- 1. Ioan. 3. 9. ren nyet en sondight nochte en mach sondighen: so moet onwaarachtigh wesen 'tgene de Catechismus in haren ingang leert opte 5. Vraghe. Een anderen besluyte ick hier uyt

Calvijns voorsz woorden ditte:

Alle nature die door Christi Geest gheheelijck is vernieut / is gantsch vry ende ghereynicht van alle 'toude quaadt dat in haar was / ende voorneemlijck van de gheneyghtheyt om Gode ende den Naasten te haten.

Alle nature des nieuwen menschen is sulcx gheheelijck door den Gheest Christi vernieut als voorsz staat/na 'tseggen Meester Johans Calvini.

Daar uyt besluyt ick dat alle nature des nieuwen menschen gantsch vry eñ ghereynight is van alle t'oude quaadt dat in haar was / ende voorneemlijck vande geneyghtheyt om Gode eñ den Naasten te haten.

Ende hier uyt moet volghen een van beyden. Te weten datter gheen mensche ter werelt is / inden welcken de voorsz vernieuwinghe des inwendighen menschen door den Gheest Christi is geschiet/ so datter ter werelt nyet een nieu mensche en is. Of zijnder soodanighe (welck nyemandt en sal derren loochenen) soo moet volghen dat dese leeringhe des Catechismi / van dat alle mensche noch altijdt gheneyght is (door den inblijvenden aart des ouden mensches)om Gode ende den Naasten te haten / openbaar valsch is ende onwaarachtich / als strijdende nyet alleen teghen Calvijns leere/ maar teghen de gantsche H. Schrifture.

Alsoo is hier int ondersoecken van dit derde stuck mede ghebleken soo uyte woorden des Catechismi/als uyt Calvijns/Besa ende Bullingers eyghen woorden/ oock uyte H. Schrift selve: dat de Vaders ende Voorstanders van dese Catechismo sullen moeten bekennen in dese antwoorde opte vijfde vraghe groflijck ghedoolt te zijn: of sy sullen moeten seggen dat Chri-
stus in gheen mensche hier en reg- 1. 5.
neert / dat het beelde Christi in geen 2.
mensche heel is vernieut / dat Godt
door Christum den menschelijcken 6.
ghestachte nyet en is versoent : dat
Adam machtiger is om verderven
dan Christus om ghenesen/ende dat 7.
Christus nyet en heeft moghen volbrenghen 'tghene hy om is ghecomen indē vleesche. Of sy sullen moeten bekennen ('twelck doch hier voor oock is bewesen) dat de gheneghentheyt om Gode ende den Naa-
sten te hatē / nyet en blijft indē men- 23.
sche/ die gantsch vernieut is door de
wedergheboorte / oock mede dat de
nature der bekeerden tot Christum 4.5.8.9.10.
nyet quaats meer in haar en heeft/ 12.15.25.26
maer gheheel goedt is / ende datter kinderen Gods zijn/die nyet en sondighen.

Vierde stuck.

Van't wel bidden 'twelck behoeft vast betrouwen van vercrijghen.

I.

Opte 117. Vrage houdende: Wat behoort tot sulck een ghebedt dat Godt aanghenaam zy ende van hem verhoort werde, is het derde stuck van de antwoorde 'tgene hier na volght:

Ten derden dat wy desen vastē gront hebben, dat hy ons ghebedt, nyet teghenstaande dat wy sulcx onweerdigh zijn, om des Heeren Christi willen sekerlijck wil verhooren ghelijck hy ons belooft heeft.

Item opte 120. werdt gheantwoordt Catechis. 120. Vrage.

woordt onder anderen oock ditte: Namentlijck dat Godt onse Vader door Christum gheworden is, ende dat hy ons veel weynigher af slaan sal het gene dat wy hem met rechten gheloove bidden, dan onse vaderen ons aerdtsche dinghen ontsegghen. Ende opte Vraghe achter 't Vader ons / wat verstaat ghy by dat woort Amen: houdt de antwoorde ditte:
Catechis. Vrage 129. Dat is het zy alsoo. Waar door ick betuyghe dat ick in mijn herte door den H. Gheest versekert ben, dat my de Hemelsche Vader om Christus willen verhoort heeft. Hier in stemt met dese Catechismo over-een Meester Jan Calvijn / commenterende op d'Apostel Sanct Jacobs woorden alsoo: Hy (d'Apostel) wil dan,
Cal. Com. Iacob. 1, 6. dat wy sulcx sullen versekert zijn van 'tghene Godt ons eenmaal heeft belooft: dat wy't nyet wederomme in een twijfele trecken, of wy verhoort sullen zijn dan nyet. Oock mede noch een weynigh daar na
Cal. Com. Iacob. 10. schrijft hy alsoo: Daaromme soo laat ons houden dat beginsele: dat de Heere onse ghebeden nyet anders en verhoort, dan als wy ghewisse versekertheydt hebben, dat hy ons sal verhooren. Ende elwaarts:
Instit. xv. 9. Wat ghebedt soude doch dit zijn? O Heere, ick twijfele of ghy my sult willen verhooren &c. Volght: daaromme moetmen met beyden handen vast houden dese sekerheydt van het begeerde te verwerven, de welcke ons de Heere met sijn stemme beveelt, ende alle Heylighen met haar exempelen leeren, ist dat wy nyet te vergheefs en willen bidden. Want dat ghebedt is Gode aanghenaam, dat uyt sulcken vermetelheydt (op dat icx soo segghe) des gheloofs werdt gheboren, ende op een onvertsaeckde sekerheydt des hoops is ghegrondet. Dat zijn Calvijns woorden.

2.

Van't bidden met twijfele.

Alle t'ghene hier voor/ 'tzy by den Catechismum / als by Calvinum staat beschreven van't wel bidden/ dat het noodtsakelijck behoeft vast betrouwen van verwerven/ houde ick met heyluyden voor waarachtigh: als ghegrondt zijnde op ende gantschelijck over-een stemmende mette Godlijcke Schrifture/ die ick in allen gheloove ontwyfelijck. Daar uyt dan oock noodtlijck volght dat het qualijck bidden moet zijn/ daarmē bidt met twijfele. Seker nadien ons bidden alleenlijck siet op de milde ghenade Godts/ die niemandt en mach verdienen / so en achte icx niet qualijck geseyt van Calvijn / dat de Cal. Com. 1. Ioan. 5. 16
twijfelachtigheyden aande genade Godes zijn vol blasphemien: dat hy bevepnsdelijck biddet / die de beloften nyet en gelooft: dat de (twijfelachtighen) onwaerdigh zijn yet te verwerven: dat der Papisten leere valsch is / dat sy segghen datmen moet bidden met twijfele ende met een onsekere wane van 'tgene daar af sal worden: dat Godt wonderlijck werdt gheterght door ons mi- Instit. xv. 8.
strouwē / als wy van hem begeeren een ghenade / die wy nyet van hem en verwachten. Immers Besa seyt wel claarlijcken / dat het gebedt sonder gheloove nyet anders en is dan Conf. Fid. Cap. iiij. Art. 16.
sonde. Dit alles houde ick mede met heyluyden voor sulcx / want dat alles tuyght de H. Schrift.

3.

Daar sietmen nu uyt den Catechismo selve / oock uyt Calvijn ende Besa / dat het wel bidden moet gheschieden met vast betrouwen van't ghebedene te vercrijghen: ende dat het ghebedt met twijfele quaadt is / een terginge Godes / eñ sonde. Laat ons nu sien wat de Catechismus leert bidden / ende hoe de ghene die

de leere des Catechismi ghelooven nootsakelijck moeten bidden/so langhe haar gheloof sodanigh is / daar uyt dan ontwijflijck sal blijcken dat sy nyet alleen sonder vast betrouwen/biddē/dat sy twijflijck bidden: maar dat sy soo gantsch ongheloovigh bidden / dat sy self onmoghelijck houden om vercreghen te worden / 'tghene sy om bidden aanden Heere.

4.

Catechis. Vra.124. Inde antwoorde opte 124. Vraghe des Catechismi / leestmen ditte: Vwen wille ghescheide opter aerden als inden Hemele. Dat is: Geeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken ende uwen wille, die alleen goedt is, sonder eenigh teghen-spreken ghehoorsaam zijn, op dat alsoo een yeghelijck sijn ampt ende beroepinghe soo ghewillighlijck ende ghetrouwelijck mach bedienen ende uytvoeren, als de Engelen inden Hemele doen. Dat seyt de Catechismus.

5.

Nu en mach niemandt loochenen
Deut.4.1.5 6.13/5.31/6 1.3.7.11/8. 1/15.5/26. 16/28.1.etc. mat.28.20. Godes wille te zijn / dat wy sullen onderhouden 'tghene hy ende Christus ghebiedt / want daar toe ghebiedt hy ons sulcx. Het is oock Godes wille dat wy 'tghene hy ons ghebiedt / soo als hy dat ghebiedt ende nyet anders / sullen onderhouden: dat is / het is sijn wille dat wy sijn gebodt sullen onderhoudē nyet voor een deel of ten halven/maar gheheelijck ende volcomelijck. Vraghe ick hier den Catechismo ofte der selver voorstanders / of eenigh mensche hoe geloovigh hy zy in Christi (nyet sijn eyghen) cracht/het ghebodt der liefden van Gode ende Christo ons geboden / oock na den wille Godes die alleen goedt is / dat is volcomelijck ende sonder wederspreken van gheneyghtheydt om Godt ende den Naasten te haten/ mach onderhouden : wat sal hy my antwoorden? Neen. Nochtans leert de Catechismus op dit ghebedt van uwen wille gheschiede/alle sulcx als voorsz staat bidden/ namentlijck dat wy soo wel bidden om te mogen volcomentlijck onderhouden dit ghebodt vander liefden / als alle andere sijne gheboden/die ontwijfelijcken Godes wille zijn dat inden Gheloovighen sullen gheschieden. Die haar leert hier inne ghelooven / die bidden dan oock in dit ghebedt dat sy 'tghebodt Godes ende Christi van Gode ende den Naasten lief te hebben / na Godes wille / dat is gheheel ende volcome-
lijck/ moghen houden. Hebben dese 1.a.
bidders in dit bidden den vasten grondt dat Godt heur ghebedt om Christi willen sekerlijck sal hooren?
gheen ding minder. Bidden sy dit 2.b.
opter Catholijckē wijse twijfelachtigh? Neen mede nyet. Want niemant en twijfelt aan 'tghene hy onmoghelijck acht. Nu houden dese bidders na de leere des Catechismi/ het vercrijgen van dat gebedt voor onmoghelijck/ dats wat erger ende meerder dan twijfelijck bidden uyt mistrouwen. Want die't voor onmoghelijck houdt 'tghene Godt belooft te gheven/die loghenstraft den waarachtighen Belover Gode in sijne beloften. Want die belooft ons te gheven / dat hy onse herte sal be-
snijden, soo dat wy hem sullen lief Deut. 30,6
hebben uyt alle onse herten ende uyt alle onse zielen. Dits mede sijn ghebodt / dit is mede sijn wil dat gheschiede in ons / nyet ten halvē maar volcomelijck. Om dit gheschieden van sijnen wille bidtmen in desen ghebede: 'twelck een ghebedt is na Christi wille opte beloften Godes/
dat soo wat wy bidden na sijnen wil- Joan.5.14.
le, dat hy ons sal verhooren. Nu en moghen geen der Geloovers deses Catechismi ghelooven dat het mo-
ghelijck is om vercrijghen 'tghene 2.
sy om

sy om bidden. Is nu het twyfelyck bidden sonde ende vol blasphemien: wat sal dit ongheloovigh bidden zyn / of ist gheen ongheloovigh bidden / daar de bidder Gode bidt om saken / die hy seydt onmoghelyck te zyn om werden?

6.

Catechis. 124. Vrage. De Catechismus seyt dat de biddende, uwen wille gheschiede, Gode bidden om ghehoorsaamheydt sonder alle wederspreken: op dat alsoo een yeghelijck sijn ampt ende beroepinghe soo ghewillighlijck ende ghetrouwelijck mach bedienen ende uyt voeren, als de Engelen inden Hemele doen. Ick meyne immers dat alder Gheloovighen ampt is ende beroepinge syns Soons [a] evenbeeldt ghelyck te worden tot [b] ghehoorsaamheyt / dats tot [c] onderhoudinghe alle syns gheboden/ende [d] heyligh ende onbevleckt te zyn voor synen ooghen inde liefde. Want sulcx ende dierghelycken meer ghetuycht openbaarlyc de Goddelycke Schrifture. De Enghelen (vande goeden wert hier ghesproken) bedienen ghewillighlyck / ghetrouwelyck ende volcomentlyck sonder eenigh ghebreck heur ampt. Soo bidden dan oock dese Gheloovers vande Catechismo om volcomen ende Enghelsche gehoorsaamheyt Godes. Dese loochent de Catechismus mogelyck te zyn om vercryghen. Soo houden oock sulcke Bidders onmoghelyck om vercryghen / 'tghene sy hier om bidden. Dats dan oock nyet twyfelyck/ maar gantsch sonder geloove/ nyet inder waarheyt/ maer inde loghen gebeden. Terchtmen so doende den milden Gever alre goede gaven nyet?

a Rom. 8.26
b 1. Pet. 1.2.
c ende 26.18
d Ephes. 1.4.

7.

Onder meer anderen leert de Catechismus oock bidden alsoo: ende dat wy nyet meer in onse sonden, maar hy in ons en̄ wy in hem leven. Dit is gheschiedt inden ghenen die daar sprack / ick leve, nyet ick nu, maar Christus leeft in my. Dit leven Christi inden Gheloovighen / seydt Calvyn (neven meer anders) te wesen / als hy ons regeert door sijnen H. Gheest ende alle onse werckingen beleedet. Dit leven Christi is in niemanden dan die eerst self ghestorven zyn ende heur vleesch gecruyst hebben/ so Paulus daar oock seydt van hem selve / dat hy met Christo was ghecruyst, ende daar na oock/ dat die Christi zijn, haar vleesch met synen lusten ende begheerten ghecruyst hebben: 'twelck is (so Marlorat seydt) dat de oude mensche met sijne vruchten is in haar gedoot ende begraven. Wat doot is ende begraven/ dat en leeft nyet meer. Wat nyet en leeft/ dat en doet nyet altoos meer / ende wat nyet en doet / dat en doet nyet quaets/ noch en sondight nyet meer. Soo leert dan de Catechismus hier bidden om nyet meer te sondighen. Die en sondight nyet die daar laat het verboden quaadt ende doet het gheboden goedt. Daar d'oude mensche doot is ende begraven/ daar en leeftmen nyet meer in onse sonden/ maar Christus leeft daar met syn gherechtigheyt ende de Gheloovige in hem. Hier wort dan Godts ghebodt volcomentlyck in Christo volbracht. Hierom leert de Catechismus bidden. Dit seydt de Catechismus dat in niemandē en mach worden. Soo leert dan de Catechismus haar Gheloovers nyet alleen twyfelyck/ maar ongheloovigh bidden/ dat is/ hy leert bidden om te vercryghen dingen die hy seyt dat niemant en mach vercryghē. Soude dat oock nyet wel zyn een bidden met sulck mistrouwen/ datmen van Gode begheeren een ghenade die men van hem nyet en verwacht? dat noemt Calvyn geen bidden maer een wonderlyck terghen Godes.

Cat. fo. 38.
Gal. 2. 20.
Comment. Galat. 2. 20.
Galat. 2. 18.
Gala. 5. 24.

8.

Catechis. 127. Vrage. Opte woorden en leydt ons nyet in versoeckinghe maar verlost ons vanden quaden, leert de Catechismus bidden: Wilt ons doch behoeden ende stercken door de cracht uwes H. Gheests, op dat wy in desen gheestelijcken strijdt nyet onder legghen, maar altijdt stercken wederstandt doen. Wie dat vercrijght die doet door de cracht des H. Gheests altijdt stercken wederstant. Die altijdt stercken wederstandt doet / en werdt in gheen aanvechtinghe verwonnen. Wie nyet verwonnen en werdt vanden quaden / die en sondight nyet. Wie nyet en sondight/ die houdt het gebodt Godes volcomentlijck. Hierom bidden de Gheloovers van dese Catechismo. Dit segghen sy onmogelijck om vercrijghen eñ om werden te zijn. Sy bidden dan ongeloovigh sonder alle hope van te vercrijghen 'tgene daar sy om bidden: so en verwachten sy dat nyet van Gode/maar teghen Gode wonderlijck. Makende alsoo haar ghebedt tot sonde.

9.

Int Morghen ghebedt leert de Catechismus heuren jongheren alsoo: Ende bidden u dat ghy ons wilt Catechis. fo.50. vers. stercken met uwen H. Gheest, die ons voortaan gheleyde, dat wy desen dach (mitsgaders alle de daghen onses levens) moghen besteden tot alder gherechtigheydt ende heyligheydt. Wat nu dese heylighept ende gherechtighepdt (daar dit ghebedt op schijnt te tuyghen/Luce 1.75. beschreven) is/ verclaart Calvijn met dese woorden: Het is buyten twijfe- Cal. Har. Luc. 1.76. le ('twelck oock Plato self nyet en was verborghen) dat het woordt van Heyligheydt, behelst, alle 'tghene wy Gode schuldigh zijn, omme te aanbeden ende te eeren sijn Majesteyt, soo dat uytghedruckt is inde eerste Tafel des Wets. Het woordt Gherechtigheydt, streckt sich tot alle behoorlijckheyt der liefden &c. Dat seydt Calvinus. Nu ist oock buyten twijfele dat sulcke Heylighept ende Gerechtighept in haar behelsen volcomen onderhoudinghe alder Godlijcker gheboden. Soo ist mede buyten twijfele dat Godt ons sulcx belooft / ja ghesworen heeft te gheven in Christo / soo dat wy van onser vyanden handt verlost zijnde, hem Luc. 1.74.75 sonder vreese sullen dienen in Heyligheyt ende Gherechtigheyt die behaeghlijck is (nyet den menschen/ maar) Gode, ende dit (nyet huyden ende morghen nyet / maar) alle de daghen onses levens. Op dese belofte Godes leert dese Catechismus om sulcke volcomen onderhoudinge vande gheboden Godes bidden. Sulcke volcomen onderhoudinghe der gheboden Godes loochent de Catechismus moghelijck te zijn om vercrijghen. Soo leert de Catechismus hier al mede bidden / nyet met twijfele / maar met sekerheydt van nyet te moghen vercrijgen / met een openbare loocheninge vande Godlijcke waarheyt / ende mitsdien met sonde/met terginghe ende met blasphemie teghen Gode.

10.

Waar blijven hier de woorden Calvini op des Enghels woorden tot Zachariam? De bewijsreden sal Cal. Har. alsoo staan: Godt hevet ghesedyt Luc. 1.37. ende belooft, hy sal't dan oock doen. Want men en moet gheen onmoghelijckheydt allegeren teghen sijn segghen. Ende hier allegeerde de Catechismus met sijn Voorstanders ende Gheloovers opentlijck onmoghelijckheydt teghen Godes seggen / Ja teghen Godes eedt-sweeren. Waar blijft hier Calvinus leere dat Godt ons nerghens beveelt Inst. viij. 209 om te bidden dan om 'tgene hy oock Iust. ij 51. wil geven? dat het geloove verwerft 'tgheen de Wet ghebiedt, immers dat

dat het de wet daer toe ghebiedt, op dat het geloove soude verwervē 'tgene by de Wet is bevolen? Immers waar blijft hier de groote versekertheydt die de Catechismus selve leert datmen int bidden moet hebben? wat seydt de selve opte beduydinghe van't woort Amen? Het sal waar ende seker zijn. Want mijn gebet veel sekerder van Gode verhoort is, dan ick in mijn herte ghevoele dat ick sulcx van hem begeere.

11.

Isser verwertheyt/ logentaal ende wederspreken inde wereldt / ick acht dat het dit moet zijn. Want op d'een plaatse seydt de Catechismus dat het onmogelijck is om gheschieden: ende op d'ander / dat hy sekerder is dat haar ghebedt van Gode verhoort is/ dan dat hy ghevoelt dat hy't van hem begeert. Of soude hy hier wel meynen dat hy't niet en begheert/ om dat hy't vercrijghen onmoghelijck houdt? Is dit/ soo is dese leer van biddē nyet dan een beveynst ende schijn-bidden vol spotterye ende blasphemien. Of soude hy wel meynen met sulck seecker van Gode verhoort te zijn/ dat hy haar bidden wel hoort/ maar 'tghebeden niet en gheeft: meynt de Catechismus dit/ so ghebreeckt dat aan Godes ongetrouheyt in sijn beloften of aan der bidders ongheloovigheydt. T'eerste waar Godtslasteringhe. Maar t'ander mocht wel waar zijn. Want sulcke mistrouwers van de beloften Gods biddē om genade of gavē die sy vanden belovere Gode/ nyet en verwachten noch hopen te vercrijgen. Soude dat noch moeten heeten recht bidden? Het mach recht vloecken / recht spotten / ende recht lasteren zijn. Ist dan wonder dat sodanige bidders de gaven van onderdanigheyt ontberē? Immers het waar wonder ende teghen Godes aart dat sy't vercreghen.

12.

Want dese bidders zijn ongheloovigh / als nyet over-een stemmende met Gode die tot henluydē spreeckt, eñ houdens voor onmogelijck (dats min dan voor seer seker) dat Godt doen sal, 'tghene hy ons belooft te doen. Dit is het rechte teghendeel van 'tghene Calvijn noemt gheloovem: Christus (seydt Calvijn) en bekent nyet voor Gheloovigen, dan de ghene die sekerlijck zijn gheresolveert dat Godt heurder ghenadigh is, ende die nyet en twijfelen, of hy en sal haar gheven 'tghene dat sy begheeren. Houdt se Christus dan nyet voor Gheloovighen die twijfelen of hy haar oock haar begheeren sal gheven: sal hyse voor Gheloovigen houden / die openbaarlijck wederspreken/ loochenen/ ja onmoghelijck houden / dat Godt hen sal gheven/ 'tghene hy henluyden te geven heeft belooft/ ja met eenen eedt besworen? Nadien nu Calvijn op dese plaatse den Catholijcken seydt betoovert te zijn met een duyvelsche raserye om dat sy sulcx in twijfele stellen: wat salmen segghen vande makers ende Gheloovers van dese Catechismo / die Godes beloften in twijfele stellen / ja diese segghen onmoghelijck om geschieden? Seker soo't eenighe menschen gheoorloft mochte zijn om Catechismen te maken/ om regulen des gheloofs te maken/ ende om wetten over aller menschen conscientien te maken: men souden 'tselve met eenighe reden schijnen mogen te ghedooghen van luyden die self gheloovigh / Godt verstandigh ende eenvuldigh oock ghesondt zijn inde leere: maar wie eenigh oordeel hebbende van Godtlijcke saken / sal sulcx moghen lijden van luyden die self zijn ongeloovich/ onverstandigh / dubbelt ja verwert ende op't hooghste onghesondt inde leere Christi?

Cal. Har. Luc. 1.45.

Cal. Har. Mat. 2.13

Nota.

Sulcke

Sulcke sietmen hier te wesen dese makers eñ voorstanders deses Catechismi / als die daar selve wel leeren datmen moet bidden 1. met vast betrouwen van vercrijghen / 2. sonder eenighsins daar aan te twijfelen. 'Twelck sonde is: ende des nyet teghenstaande nyet alleen sonder vast betrouwen van vercrijghen / oock nyet met een swacke twijfelachtigheyt / maar met een stijfsinnighe ongheloovigheyt leeren bidden om dinghen die sy opentlijck seggen dat niemandt en mach verwerven /
4.5. als namentlijck om 4.5. volcomen
6. ja 6. Enghelsche onderdanigheydt /
7. om den doot der sonden ende het 7.
leven Christi in henluyden / om sta-
8. dighe ende victorieuse 8. wederstant
der sonden / ende heyligheydt ende
9. 9. gherechtigheyt die Gode self be-
haaghlijck is. Rechts of God den
10. Gheloovighen nyet en wilde 10. ge-
ven 'tgene hy beveelt dat sy om sul-
len bidden / ende allegerende opent-
16. lijck 16. onmogelijckheyt teghen de
beloften des almogenden / bidden sy om 'tghene sy nyet verhopen te genyeten: zijn ongeloovigh ende maken (so veel in henluyden is) den waren Godt loghenachtigh ende ontrou in sijne beloften.

Cort besluyt van't Boecxken.

AAngemerckt dan hier vooren is bewesen upten woordẽ des Catechismi / upten woorden Calvini ende andere genaamde Gereformeerden / ende upten woorden der Godtlijcker Schrifturen selve / dat dese Catechismus qualijck leert vande onderhoudinghe der gheboden Godes / insghelijcx vande ghenoeghdoeninghe door Jesum Christum gheschiet voor / oock sonderlinghen voor den gheloovighen menschen / sulcx dat het selve openbare lasteringe teghen Jesum Christum is streckende / ende oock den menschen leert bidden / sonder betrouwen / ja sonder gheloove (hoewel hy inde schijn nyet dan van betrouwen ende ghelooven handelt / maar hypocrijtelijck ende verwerdelijck teghen hem selve) ende mitsdien oock sonder vercrijghen van 'tghene men om biddet / 'twelck meest is doodinge van onse quaatheyt ende levendtmakinghe van Godes goedtheydt door Christum in ons / sulcx dat hy sijne Gheloovers sonder ware veranderinghe ten goeden laat blijven stekende in heuren ouden huyt ende sonden: So moet ick houden dat de selve Catechismus een menschen leere is / een valsche leere is / ende een so schadelijcke leere is / dat alle menschen sich daar voor als voor dootlijck venijn der zielen / behooren te wachten: ende dit ter tijdt toe dat yemandt can bewijsen metter heyliger Schrifturen / dat ick in dit mijn oordeel vande Catechismo dole. 'tWelck hoorende ick bereyt bẽ van sulcke mijne dolinge te wijcken ende de leere des Catechismi (als my die oprecht sal ghebleecken zijn) met hert / gemoedt ende ziele toe te stemmen.

De Institutie van D. Calvinus hier voren aangheroert, is, die int Latijn ghedruckt is tot Geneven Anno 1550.

Cort betoogh aan mijne E. Hooghachtbare, Gheleerde ende Voorsienighe H.H. Commissarisen inde sake der Predicanten ende Coornhert, nopende de Leere begrepen inden Nederlandtschen Catechismo.

NAdien de Predicanten van Delft in heurluyder Remonstrantie aanden H.H. Staten van Hollandt, op Coornherts brief voor't Boecxken vande Proeve des voorsz Catechismi in druck onlancx uytghegeven, veel meer een Libel fameux, dan een Remonstrantie ghelijck wesende, hem Coornhert beswaren met verscheyden Calumnien, ende onder anderen oock metten namen Pelagij ende Celestij, ende dit ter saken van't voorsz Boecxken, heeft hy Coornhert nyet moghen laten voor dat selve deelken oors, dat voor hem in desen noch mach open zijn, met dit cort schriftgen voor ooghen te stellen eenighe plaatsen ende eenighe maar aan te wijsen, nyet tot bewijs van sijne Coornherts sake, maar tot bewijs dat hy inde hooftsake van't gheschille inden Catechismo nyet en Pelagianiseert, maar gantschelijck Augustiniseert, Ieronimiseert, Cyprianiseert, Basilianiseert, &c. ende dat midtsdien die Predicanten in sulck calumnieren, gheensins en Christianiseren.

Omme 'twelck met weynigh woorden te doen, staat te mercken het gheschille of *Status quæstionis* alhier nyet anders te wesen dan ditte: De Catechismus ende de Predicanten leeren datmen 'tghebodt Godes vande Liefde nyet volcomelijck en magh onderhouden, ende dit opte vijfde Vraghe met een openbare Neen. Daar teghen seydt Coornhert Ia. Laat nu hooren wat Augustinus hier op seyt, te weten ditte:

Want die daar segghen dat de mensche in desen leven magh wesen sonder sonde, en maghmen nyet terstont met een onbehoedtsame vermetelheyt tegen staan. Want loochenen wy (hen) sulcx te vermoghen, so sullen wy afbreck doen, des menschen vrye Wille, die dat willende begheert, ende de cracht of bermhertigheyt Godes, die dat helpende volbrengt.

De peccatorum meriti contra Pelagian. lib. ij. cap. 6.

Maar een ander questie ist, oft magh zijn: een ander, oft is: een ander indient magh zijn, waarom dat het nyet en is: ende een ander, nyet alleen of daar yemandt is, maar oock of daar t'eenigher tijdt yemandt magh wesen, die gantschelijck noyt eenighe sonde heeft ghehadt.

Soo nu

Soo nu my in dese vierledighe questie, ghevraaght worde, of de mensche in desen leven magh wesen sonder zonde: Ick sal belijden dat hy't magh wesen, door de genade Godes ende sijnen vryen wille, nyet twijfelende, of de vrye wille self en behoort oock totte ghenade Godes, dat is totte gaven Godes, nyet alleen op dat de (vrye wille) zy, maar oock datse goedt zy, dat is, dat sy bekeert werde om de gheboden Godes te doen. Ende alsoo en toont de ghenade Godes, nyet alleen watmen moet doen, maar sy helpt oock dat het ghene sy ghetoont heeft, magh ghe schieden of werden, &c.

Volght na eenighe schriftlijcke tuyghnisse tot bewijs van dit voorsz by Augustinum inghevoert, noch ditte:

Door dese ende meer andere ontallijcke meer ghetuyghnissen, en magh ick nyet twijfelen, dat Godt den mensche yet onmoghelijcx gheboden soude hebben, of dat Gode omme te helpen ende te doen worden 'tghene hy ghebiedt, yet onmoghelijck soude wesen. Ende midtsdien vermagh de mensche van Gode gheholpen zijnde, sonder zonde wesen indien hy wil.

Dat schrijft Augustinus ende dit noch teghen den Pelagianen selve. Dit ghelooft Coornhert soo wel als Augustinus, ende met hem de H. Schrifture selve: Dit wederspreken de Catechismus ende Predicanten. Wie van hen beyden Pelagianiseert of Augustiniseert hier in dit stuck, 'twelck nu het eenighe gheschil is tusschen Coornhert ende den Predicanten.

De tempo. serm. lix. ve. j.

De selve Augustinus seyt noch opentlijck alsoo: Men moet dan weten dat Christus ons gheboden heeft, nyet onmogelijcke, maar volmaackte dingen, die van David volbracht zijn tegen Saul ende Absalon, &c. Daar seydt hy't oock volbracht te zijn van Stephano ende Paulo, &c.

De natura & gratia contra Pelagianos cap. 69.

Item noch: Want door dien aldervastelijckste wort ghelooft dat Godt, die rechtvaerdigh is ende goet, gheen onmoghelijcke saken en heeft moghen ghebieden: so worden wy vermaant in lichte saken wat wy doen, ende in sware saken, wat wy bidden sullen. Want alle dinghen zijn voor de Liefde licht, den genen dien Christi last licht is, of sy alleē (de Liefde) is self de last die licht is, na dat woort, Ende sijn gheboden en zijn nyet swaar, &c.

Matth. 11. 1. Ioan. 5.

Sermo. de temp. lxj. fiij.

Ende noch sprekende vande Liefde totten vyanden (het swaarste ghebodt inde gantsche Schrift, by elck een gheacht) schrijft hy alsoo: Maar sal yemandt segghen: Met gheene reden en magh ick mijn vyandt lief hebben. In alle de Schrift seydt God dat ghy sulcx vermooght. Aanmerckt nu wien men behoort te ghelooven? of u, of Gode?

of Gode? Daeromme, nadien de waatheydt nyet en magh lieghen, soo laat nu de menschelijcke brooscheyt hare ydele verontschuldiginghe varen. Want hy nyet onmoghelijcx en heeft moghen gebieden, overmits hy rechtvaerdigh is: noch hy en sal den mensche nyet verdoemen, om 'tgheen hy nyet en heeft moghen vermijden, overmidts hy goedertieren is. Wat aerselen wy te vergheefs? Niemant en weet beter hoe veele wy vermoghen, dan die self ons het vermoghen heeft ghegheven.

Soo veele uyt ontallijcke meer andere plaatsen, hier te lang, zy hier ghestelt uyt Augustino, om te comen tot Ieronimum, wiens segghen Coornhert hier stelt uyt Calvijn met dese woorden:

Dat wy d'onderhoudinghe des Wets onmoghelijck gheseydt hebben te wesen (schrijft Calvijn) staat nu met weynigh woorden te verclaren ende met een oock te bevestighen. Het placht ghemeenlijck d'alderonghe schicktste sententie te schijnen, sulcx dat oock Ieronimus die nyet en heeft ghetwijfelt te Anathemiseren. Inst.iij 94.

Aangaande Cyprianum die schrijft naacktelijck, dat de Wet Godts ons nyet en ghebiedt dat onmoghelijck is, ja oock nyet dat streng is. Ghy ghebiedt my (seydt hy) Heere dat ick u sal lief hebben, dat behoor ick ende dat vermagh ick te doen. Ende ghy ghebiedt my dat ick u gheheel inwendigh ende uytwendigh onderworpen zy. Ende vanden Naasten gebiedt ghy my, dat ick hem na mijn mate sal omhelsen. Ick dancke u aldergoedertierenste God, want dat ghy van my eyscht, hebdy eerst my ghegheven. De Baptismo Christi.

Ende Basilius Magnus leert rondt uyte, dat wy van alle de gheboden (Godes) die crachten, als ons ingheplant zijnde, hebben: op dat het ons nyet swaar en soude zijn, ende als of daar wat nieus van ons verwacht worde ende wat vreemts: ende wederom op dat ons gheen oorsake en soude schijnen te zijn ghegeven ons te verheffen, indien wy waanden dat by ons Gode wat soude worden opgheoffert, dat wy nyet van hem inde scheppinge onser naturen ontfanghen en hebben. De Institutione Monachali regul. Cap.ij.

Volght noch: Wy hebben 'tghebodt ontfanghen van Gode lief te hebben. De ziele draaght in sich ingheplant de crachte der Liefden haar van Gode ingheplant zijnde, &c.

Ende daar na sprekende vande Liefde totten Naasten, Cap.iij. ibidem, seydt dat Godt het zaedt deser deughden in ons heeft ghezaeyt, ende dat hy daaromme de vruchten van dien van ons begheert.

Dit corte schrift houdt Coornhert ghenoegh om allen onpartijdighen verstanden te betoonen dat hy nyet nieus noch nyet

Pelagiaans

Pelagiaans in desen en gevoelt tegē den Catechismum, maar in alle dit over-een stemt met Basilio, Cypriano, Hieronimo eñ Augustino (behalven veele andere Vaders, oock Concilien) die sulcx eygentlijck veel al selve schrijft teghen den Pelagianen. Ende dat de Predicanten van Delft, midtsdien gheen Christen aart toonen in't voorsz heur Libel fameux.

D. V. Coornhert.

FINIS.